

Antieke Denkbeelden over Buitenaards Leven

Een korte geschiedenis

Robert H. van Gent

Department of Mathematics
Utrecht University

Aristoteles van Stagira (384-322 v.Chr.)

Leerling van Plato en stichter van de Lyceum van Athene. Zijn werken zouden van enorme invloed zijn op de Hellenistische, islamitische en Europese filosofie en wetenschap.

Volgens een overlevering zou Alexander de Grote (356-323 v.Chr.) een student van hem zijn geweest.

Zijn denkbeelden over de kosmos (waarin hij ook vaak de denkbeelden van zijn voorgangers samenvatte) beschreef hij in zijn

- *De Caelo* ("De Hemel")
- *Meteorologia* ("De Weersverschijnselen")

Volgens Aristoteles was de aarde bolvormig en nam deze een centrale plaats in de kosmos in.

Olieverf op populierhout paneel toegeschreven aan Joos van Wassenhove (ca. 1475) voor de *studiolo* van Federico II da Montefeltro in Urbino (Louvre, Parijs)

Het geocentrisch (of Ptolemaeisch) wereldstelsel (Andreas Cellarius, *Harmonia Macrocosmica*, Amsterdam, 1660)

Ook in de middeleeuwen wist men dat de aarde rond was en van het bestaan van de "tegenvoeters".

De Franse geleerde Nicole Oresme (1323-1382) wees al op de paradox van een datumsprong als men een reis om de wereld zou maken.

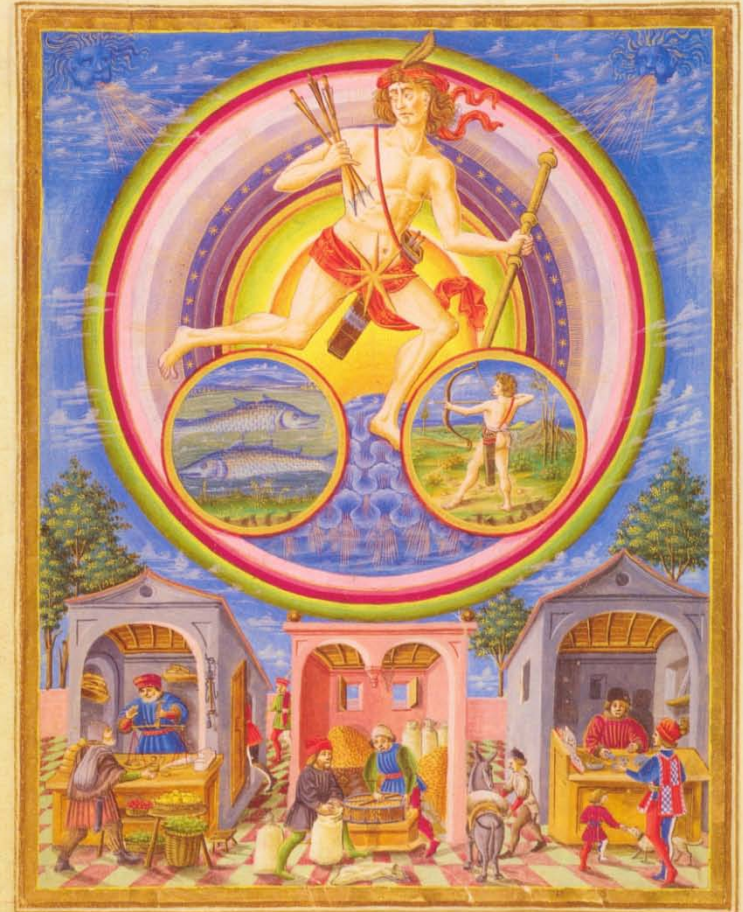
De vaak gehoorde bewering dat de bemanning van Columbus bang was dat ze van de 'platte' aarde af zouden varen is een 19de-eeuwse misverstand. Wel vreesde men dat voedsel en drinkwater op zouden raken voordat zij, via een nog nooit eerder geprobeerde westelijke route, Indië hadden bereikt.

♦ SATVRNVS ♦

Saturno huomini tardi et rei produce
 Mulbaduri et burardi et assafini
 Villani et uili et senza alcuna luce
 Pastori et soppi et simili meschini :-

♦ IVPITER ♦

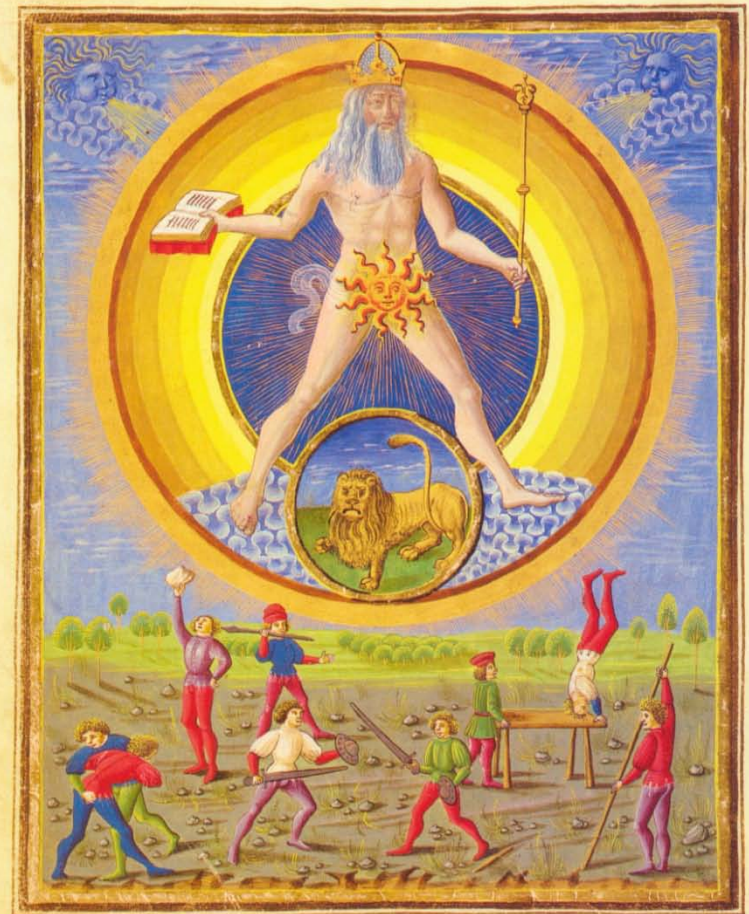
Benigno e ioue et de iusti planeti
 Produce mathematici et doctores
 Theologi et granti ne diuina
 Alcuna gentil cosa o grandi honori :-

♦ MARS ♦

Il bellicoso marte sempre infiamma
 Li animi alteri al guerreggiare et sforza
 Per quest'ohor quello ne fana sua biana
 In laquistar ma piu sempre rinforza :-

♦ SOL ♦

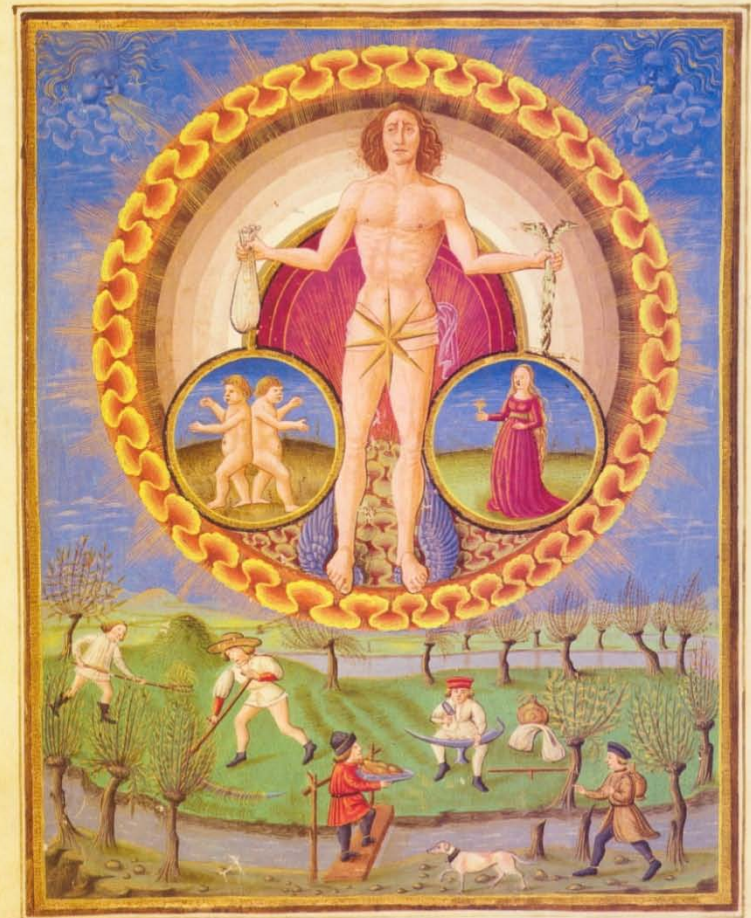
Il sole ad hono: l'huomo et gloria spiona
 Et togni leggierola si dilecta
 Di sapienza porta la corona
 Et di religion produce secta

♦ VENVS ♦

La grannosa uener del suo ardore
 Accende i cuor: gentili onde in cantare
 Et danze et nage feste per amore
 Induce col suauo nagheggiare :-

♦ MERCVRIVS ♦

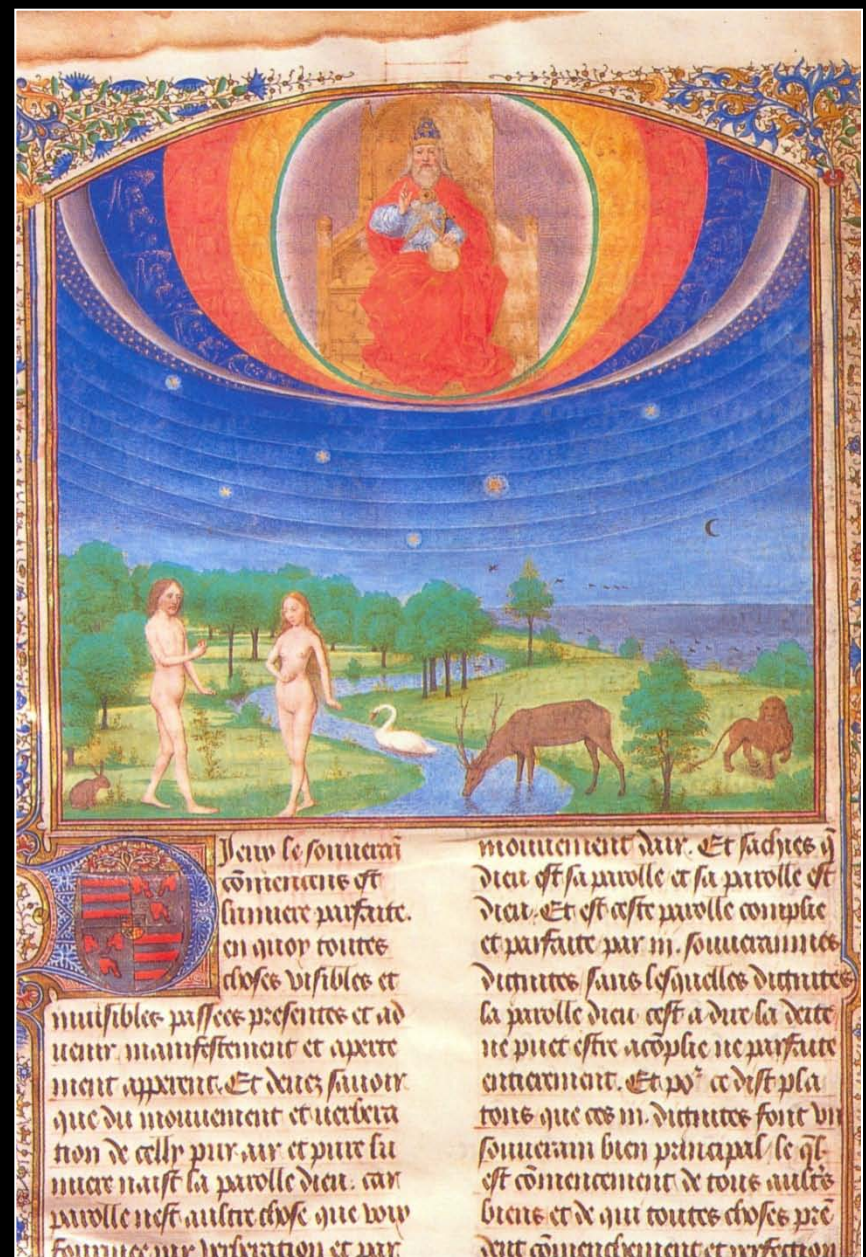
Mercurio di ragion lucida stella
 Produce eloquenza gran fontana
 Subtili ingegni er calebunarte bella
 Et e nimico dogli cosa uana :-

♦ LVNA ♦

La luna al navigar molto conforta
Et in pescare et ucellare et caccia
A tutti i suoi figliuoli apre la porta
Et anche al solazzare che ad altri piaccia :-

De eigenschappen van personen geboren onder de maan (De Sphaera, 15de eeuw)

De middeleeuws-christelijke visie op het geocentrisch wereldstelsel

De *Verae Historiae* van Lucianus van Samosata (2de helft 2de eeuw n.chr.)

In dit satirisch werkje wordt in een reeks van wonderbaarlijke avonturen melding gemaakt van een reis naar de maan (door middel van een vervelwind) waarbij de hoofdpersoon verwickeld raakt in een strijd tussen de bewoners van de maan met de bewoners van de zon om de heerschappij over de ochtendster (Venus).

De legers van de zon en de maan bestaan o.m. uit reusachtige mieren, muskieten, vliegende groenten, wezens met hondenkoppen (afkomstig van de ster Sirius, de Hondster) en driekoppige adelaar-paarden.

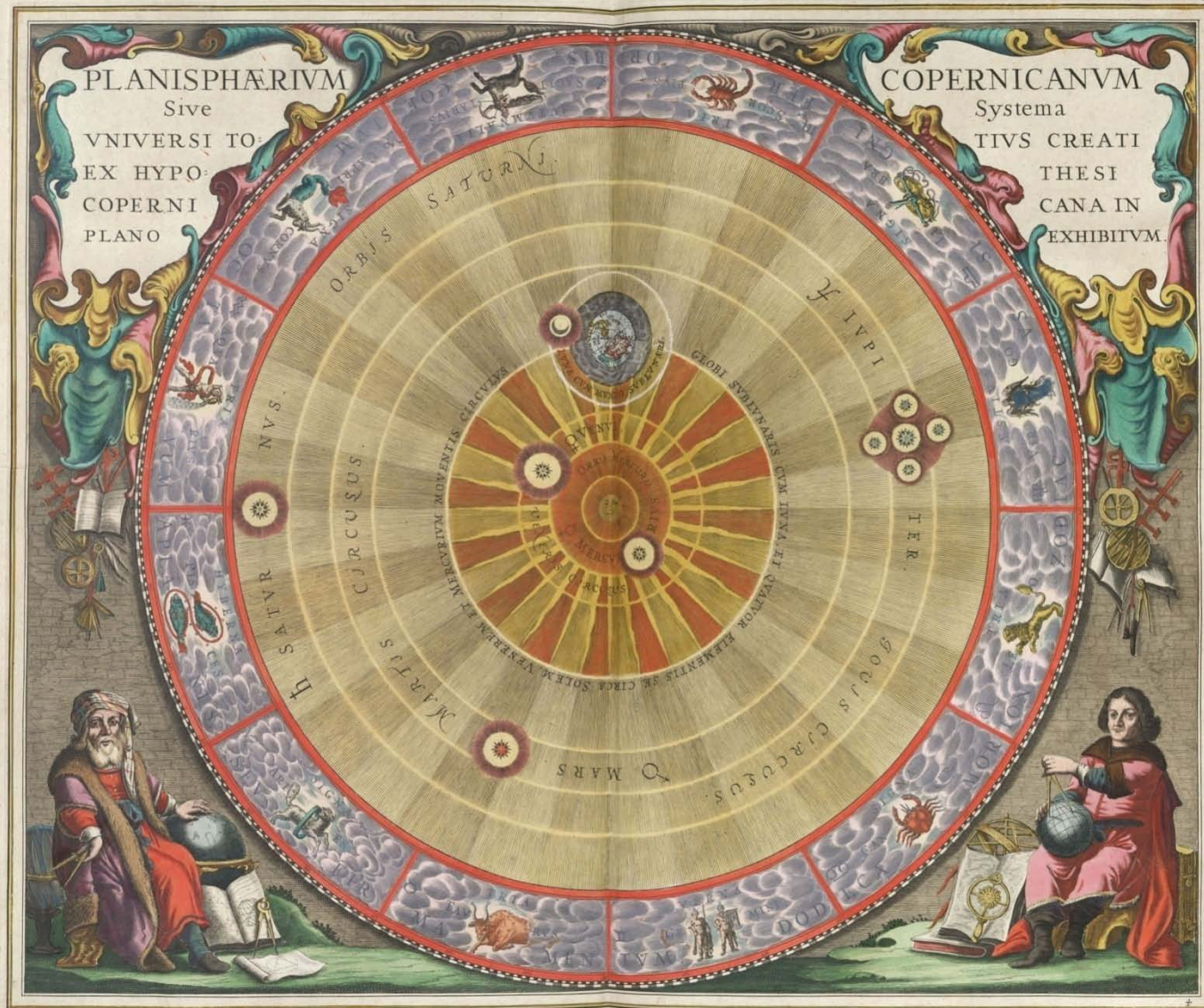
Houtsnede uit de *Wondere wonderheden Luciani* een schoone fabule; alderwaerachtigste Leughen, eertyts in het griecx ghestelt door Lucianus, in 1647 in Antwerpen uitgegeven

CAPITEL IIII.

Lucianus treckt ten velde met het volck van de Mane tegen het volck van de Sonne. Beschrijvinghe van beyde de leghers.

Doen vraeghden wy den Coninck / wie syn vanden waren / ende waerom dese oorloghe gheresen was. Doen seyde hy: Den Coninck van de Sonne / de welcke alsoo wel bewoont is als de Mane / Phaeton ghehaemt / heeft langhe ende menighen tyt oorloghe gheboert teghen ons: welcke oorloghe is ghesproken om de reden die ghelieden hooren sult: In voorszeden tyt soo hadde ick vergadert alle de arme lieden die in myn rycke vander Mane waren: de welcke ick gheerne ghestelt hadde om te wonen in't landt vande dagh-sterre / Lucifer ghehaemt / welck doen

De planeten in het heliocentrisch wereldbeeld van Nicolaus Copernicus
Koperplaat gravure uit Andreas Cellarius, *Harmonia Macrocosmica* (Amsterdam, 1660)

De Middelburgse kijker afgebeeld in een emblemataboek uit 1624

S I D E R E V S N V N C I V S

MAGNA, LONGEQVE ADMIRABILIA
Spectacula pandens, suspiciendaque proponens
vnicuique, praesertim verò

PHILOSOPHIS, atq; ASTRONOMIS, quae à
GALILEO GALILEO
PATRITIO FLORENTINO
Patauini Gymnasij Publico Mathematico

PERSPICILLI

*Nuper à se reperti beneficio sunt obseruata in LVNÆ FACIE, FIXIS IN-
NUMERIS, LACTEO CIRCVLO, STELLIS NEBVLOSIS,*

Apprime verò in

QVATVOR PLANETIS
Circa IOVIS Stellam disparibus interuallis, atque periodis, celeri-
tate mirabili circumuolutis; quos, nemini in hanc vsque
diem cognitos, nouissimè Author depræ-
hendit primus; atque

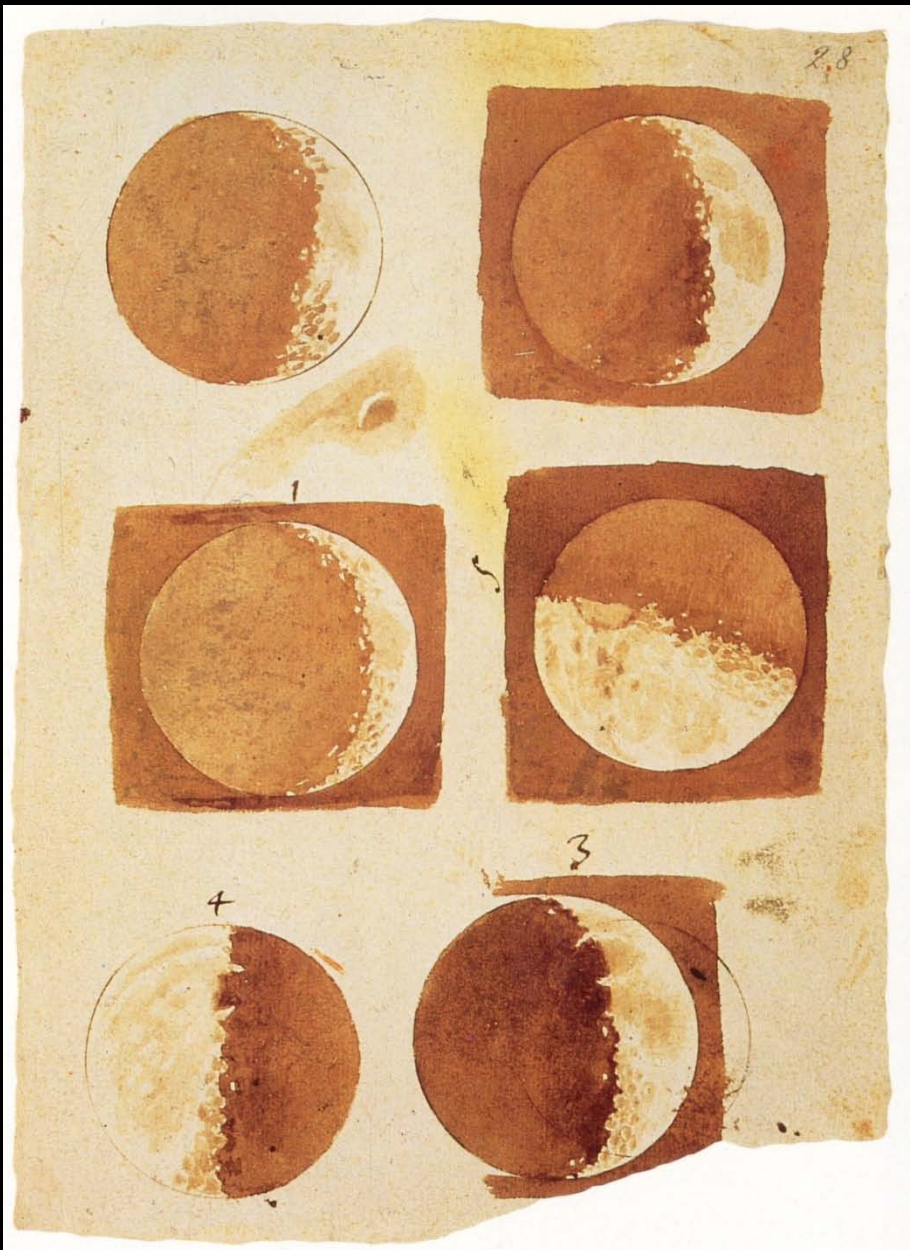
MEDICEA SIDERA A
NVNCVPANDOS DECREVIT.

VENETIIS, Apud Thomam Baglionum. M D C X.

Superiorum Permissu, & Priuilegio.

Galileo Galilei (1564-1642) was een van de eerste wetenschappers die de telescoop voor sterrenkundige waarnemingen gebruikte

Adi 7. d. Gennaio 1610 Giove si uedeua co l'arcone co
 3. stelle fisse cori *^{ori} *^{ori} delle quali sechil conuene
 minor si uedeua. *^{ori} a d. 8. apparua cori *^{ori} *^{ori} era dug
 diretto et no retrogrado come sogno i calculatori.
 Adi 9. fu rugolo. a d. 10. si uedeua cori *^{ori} *^{ori} co' è d.
 grato la più occidentale si che la uultua pognato si può credere.
 Adi 11. era in questa guisa *^{ori} *^{ori} et la stella più vicina
 a Giove era la metà minore dell'alba, et vicinissima all'alba
 dove che le altre pare erano le dette stelle apparse tutte tre
 di equal grandezza et tra di loro equale lontane; dal che
 appare intorno a Giove esser 3. altre stelle erranti inuicib^{li} ad
 ogniuno sino a questo tempo.
 Adi 12. si uede in tale costituzione *^{ori} *^{ori} era la stella
 occidentale poco minor della orientale, et Giove era in mezzo lontano
 tra l'una et dall'altra quanto il suo diametro è ciro: et forse era
 una terra pichita et uicin^a a 7. verso oriente; anzi pur vi era
 ueramp^e hauerlo io si più diligente osservato, et uiedo più imbrunita la
 notte.
 Adi 13. hauendo beniss^o fermato lo scrup^o si uedono uiciniss^e a Giove
 4. stelle in questa costituzione *^{ori} *^{ori} *^{ori} *^{ori} è meglio cori *^{ori} *^{ori} *^{ori} *^{ori}
 e tutte appaiono della med^{esima} grandezza, lo spazio delle 7. occidentali
 ad era maggiore del diametro di 7. et erano fra di loro notabil^{mente}
 più uicine che le altre sere; ne erano in linea retta equidistanti come
 si auia ma la media delle 3. occidentali era in poco eleuata, i uero la
 più occidentale alquanto depressa; sono queste stelle tutte molto lucide b^ent
 piccioliss^e et altre siue et appaiono della med^{esima} grandeza ad sono
 cori splendori.
 Adi 14. fu rugolo. Adi 15. era cori *^{ori} *^{ori} *^{ori} *^{ori} la pross^a a
 7. era la minore et le altre dimano è meno maggiori: gli interstitij
 tra 7. et la 3. sequenti erano, quanto il diametro di 7. ma la 4.^a era di-
 stante dalla 3.^a il doppio circa; no face
 uano iseray linea retta, ma uero mostra
 l'esempio, erano al solio lucidiss^e b^e che più
 la, et niente sembrauano come ora fl^uid^o

Telescopische waarnemingen van Galileo Galilei in december 1609 en januari 1610

THE
MAN IN THE
MOONE:

OR
A DISCOURSE OF A
Voyage thither

By Francis Godwin. Bp of Salisb.

DOMINGO GONZALES
1st Edition

The speedy Messenger.

LONDON,
Printed by JOHN NORTON, and are to be
sold by Ioshua Kinton, and Thomas Warren. 1638.

DE
M A N
Inde
M A A N,
OF

Een Verhaal van een
Reyse derwaarts,

Gedaan door

DOMINGO GONZALES;

De spoedige Bode.

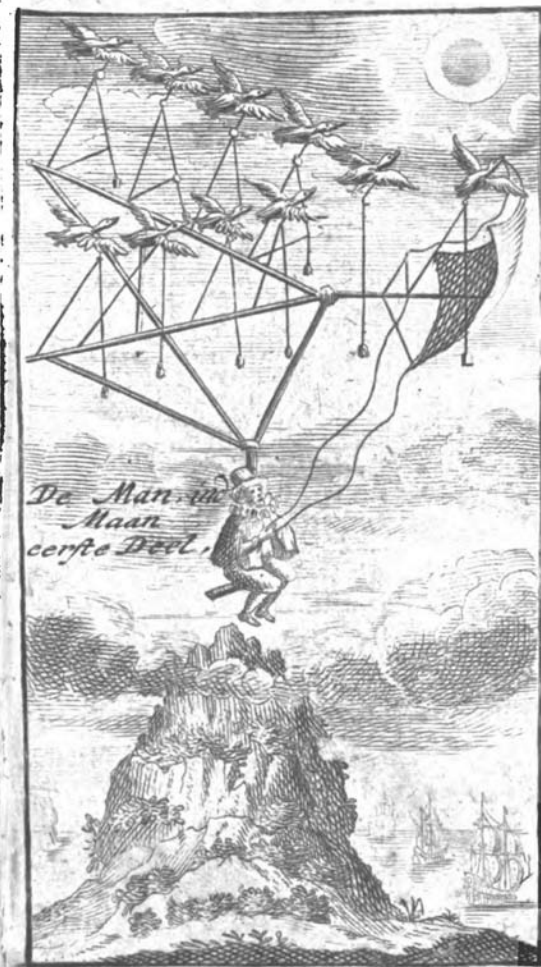
EERSTE DEEL.

Deze vijfde Druk van veel fouten verbeterd.

Tot AMSTERDAM,
By FILIP VERBEEK, Boekverkoop-
per, woonende op de Nieuwendyk,
tusschen de twee Haarlemmerstui-
sen, in de Luterse Bybel. 1718.

Digitized by Google

Printed for Henry Rhodes, next the Swan Tavern, in
Fleet-street
F. H. Van Hove, sculp.

THE
Comical HISTORY
OF THE
STATES
AND
EMPIRES
OF THE
WORLDS
OF THE
Moon and Sun.

Written in French by *Cyrano Bergerac*.

And newly Englished by *A. Lovell, A.M.*

L O N D O N,

Printed for *Henry Rhodes*, next door to the
Swan-Tavern, near *Bride-Lane*, in
Fleet-Street, 1687.

De Voyage à la lune door Cyrano de Bergerac verscheen voor het eerst in 1655

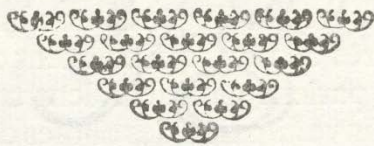
Christiaan Huygens (1629-1695)

Constantijn Huygens (1628-1697)

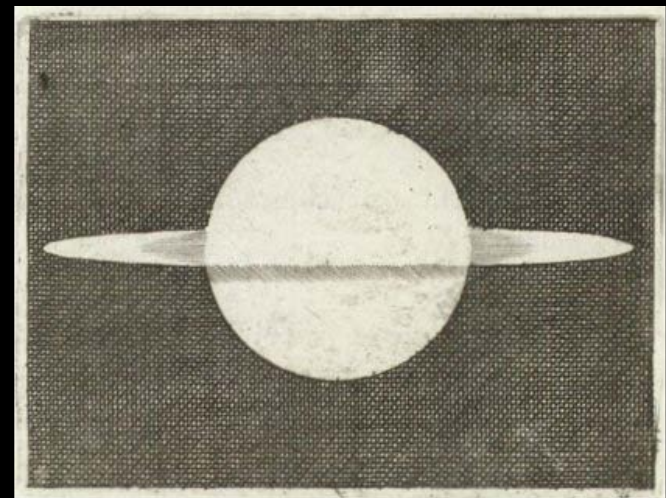
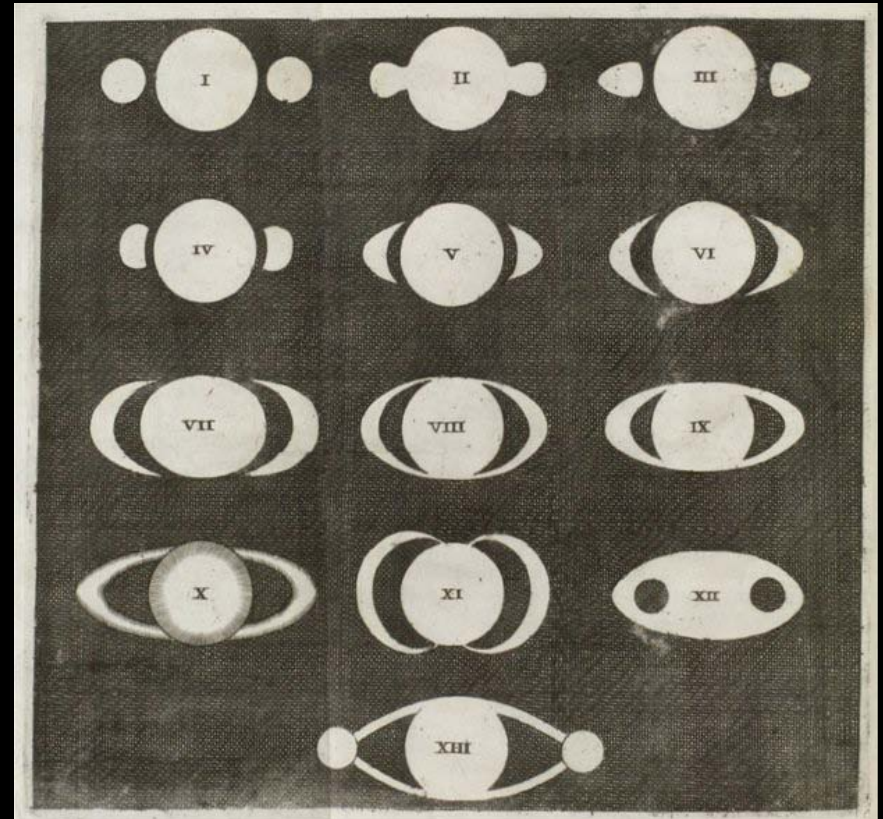
CRISTIANI HVGENII
ZVLICHEMII, CONST. F.
SYSTEMA
SATVRNIVM,

Sive
De causis mirandorum SATVRNI
Phænomenôn,
Et
Comite ejus
PLANETA NOVO

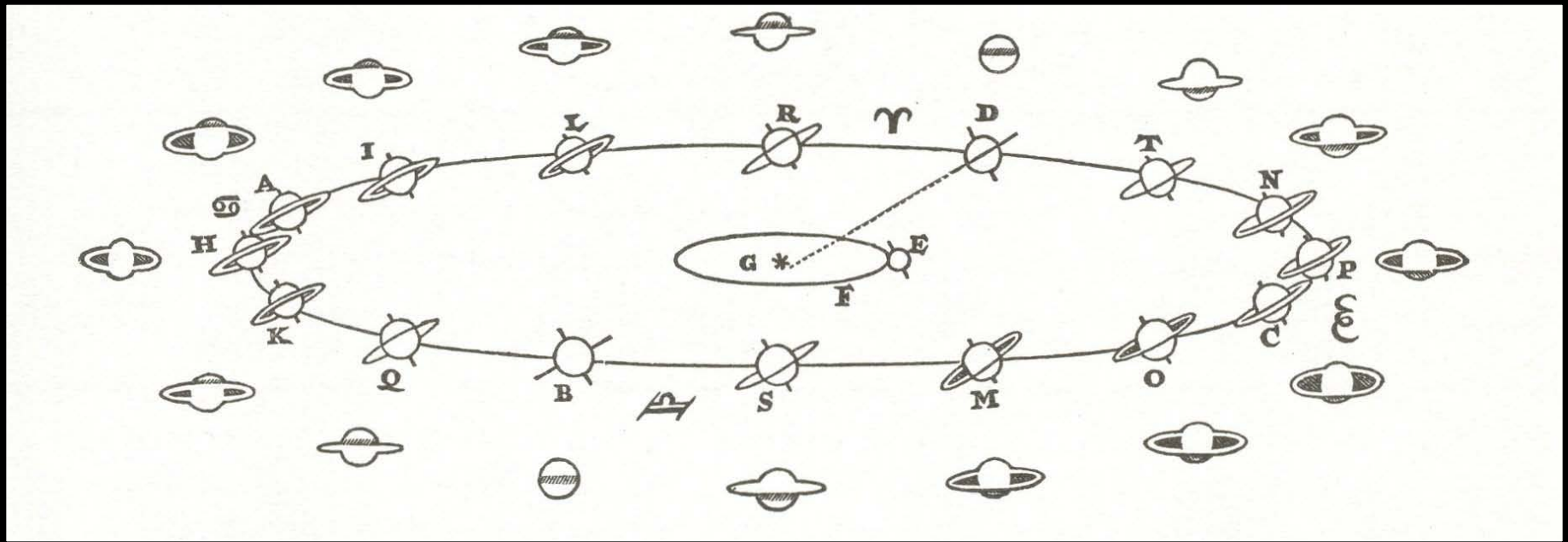

HAGÆ-COMITIS,

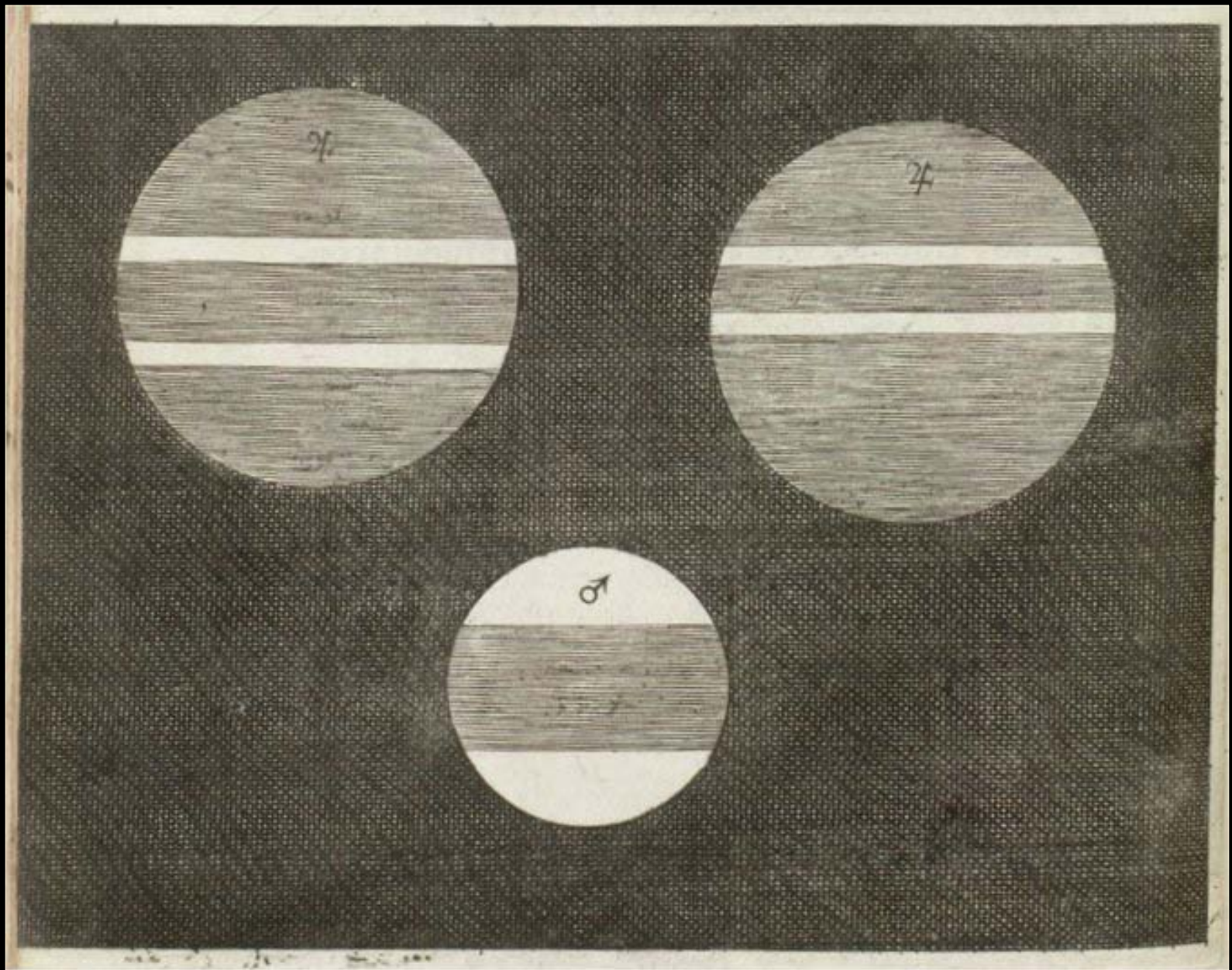
Ex Typographia ADRIANI VLACQ.
M. DC. LIX.

In zijn *Systema Saturnium* (1659) beschreef Christiaan Huygens zijn waarnemingen van Saturnus, en zijn ontdekking van de grootste maan (*Titan*) en de ring

De wisselende aspecten van de ring van Saturnus verklaard door Christiaan Huygens (*Systema Saturnium*, 1659)

Telescopische waarnemingen van de planeten Jupiter en Mars door Christiaan Huygens (*Systema Saturnium*, 1659)

Afstand tot de Zon (*Systema Saturnium*, 1659)

Uit zijn eigen metingen van de schijnbare diameters van Venus en Mars berekende Christiaan Huygens

Straal Venus = $1/84$ zonnestraal [werkelijke waarde = $1/115.0$]

Straal Mars = $1/166$ zonnestraal [werkelijke waarde = $1/205.3$]

Uitgaande van de veronderstelling dat de stralen van Venus, de Aarde en Mars een harmonische reeks vormen, bepaalde Huygens de aardstraal op

$$\frac{1}{2} \left(\frac{1}{84} + \frac{1}{166} \right) = \frac{1}{111} \quad \text{zonnestraal}$$

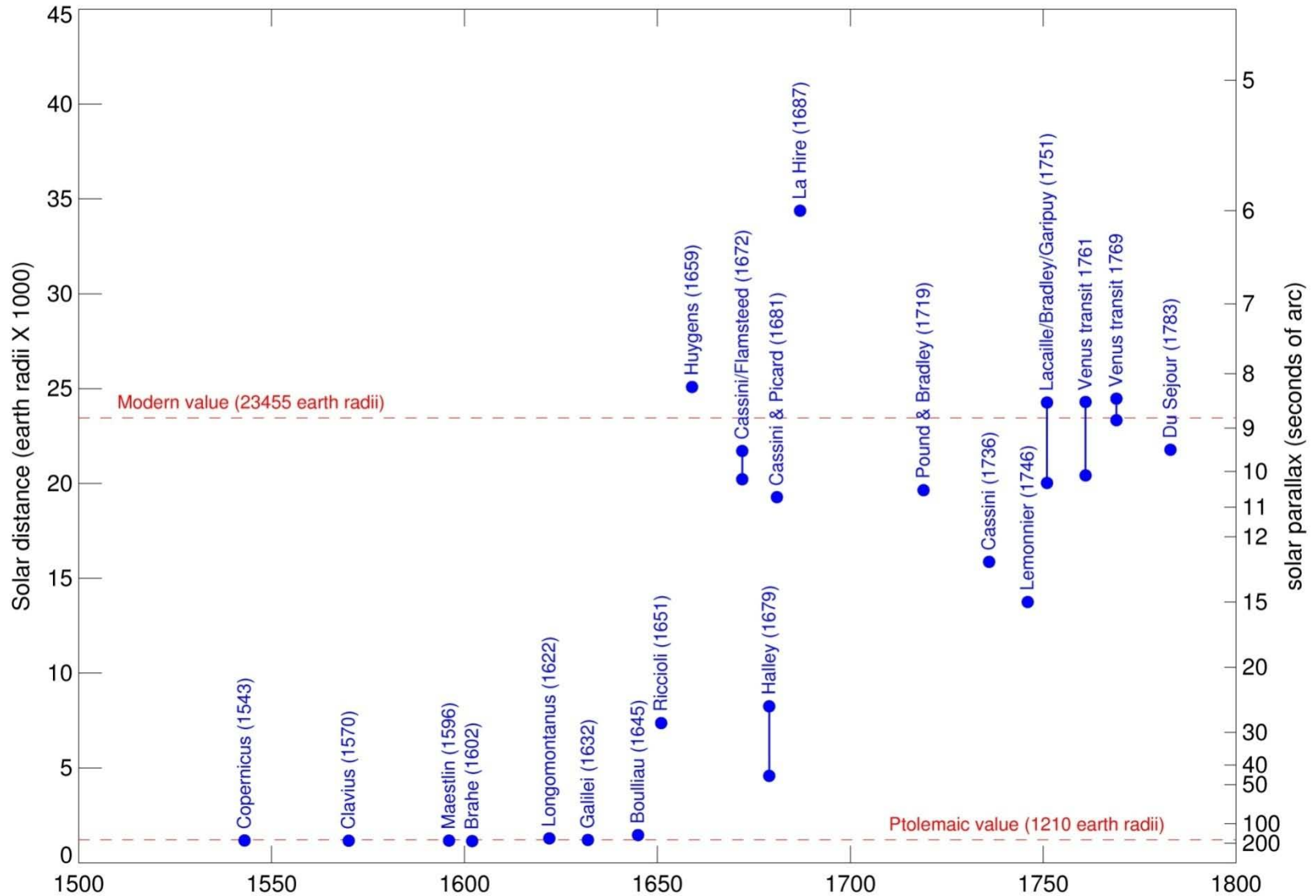
$$\text{[werkelijke waarde} = \frac{1}{109.2} \quad \text{zonnestraal}$$

Hieruit berekende Huygens de gemiddelde afstand tot de Zon als

$$111 / \tan\left(\frac{1}{2} \varnothing_{\text{zon}}\right) = 25086 \text{ aardstralen}$$

$$\text{[werkelijke waarde} = 23455 \text{ aardstralen]}$$

Solar distance estimates between 1500 and 1800

In zijn *Systema Saturnium* (1659) geeft Christiaan Huygens voor het eerst betrouwbare schattingen van de afmetingen van de planeten en het zonnestelsel

**Urinaal en Raasbollius twisten over het juiste wereldbeeld
Pieter Langendijk, *De wiskunstenars of 't gevlugte juffertje* (1715)**

CHRISTIANI
HUGENII
ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΟΣ,

SIVE

De Terris Cœlestibus, earumque ornatu,
CONJECTURÆ.

AD

CONSTANTINUM HUGENIUM,

Fratrem:

GULIELMO III. MAGNÆ BRITANNIÆ REGI,
A SECRETIS.

HAGÆ-COMITUM,
Apud ADRIANUM MOETJENS, Bibliopolam.

M. DC. XCVIII.

THE
Celestial Worlds
DISCOVER'D:
OR,
CONJECTURES
Concerning the
INHABITANTS,
PLANTS and PRODUCTIONS
OF THE
Worlds in the Planets.

Written in Latin by
CHRISTIANUS HUYGENS,
And inscrib'd to his Brother
CONSTANTINE HUYGENS,
Late Secretary to his Majesty K. William.

L O N D O N,
Printed for TIMOTHY CHILDE at the
White Hart at the West-end of St.
Paul's Church-yard. MDCXCVIII.

Het laatst gepubliceerde, en best bekende, werk van Christiaan Huygens was zijn *Cosmotheoros* (1698). Het werd vrijwel direct vertaald naar het Engels (1698), Nederlands (1699), Frans (1702), Duits (1703) en later ook naar het Russisch (1717) en het Zweeds (1774).

De astrologie verworpen

Tijdens zijn laatste jaren nam Christiaan Huygens een duidelijker standpunt in over de waarde en nut van de astrologie.

In zijn *Cosmotheoros*, na zijn dood in 1698 uitgegeven door zijn broer Constantijn, schreef Christiaan:

de Starrekragtkunde om daar uit aanstaande dingen te voorspellen [Astrologia divinatrix futurorum], welke geen wetenschap, maar een zekere ellendige dweepeery is, achte ik niet noemenswaardig.

(p. 83 in de Nederlandse vertaling van 1754 [verscheen oorspronkelijk in 1699])

CHRISTIANI HUGENII ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΟΣ,

SIVE

De Terris Cœlestibus, earumque ornatu,
CONJECTURÆ.

AD

CONSTANTINUM HUGENIUM,

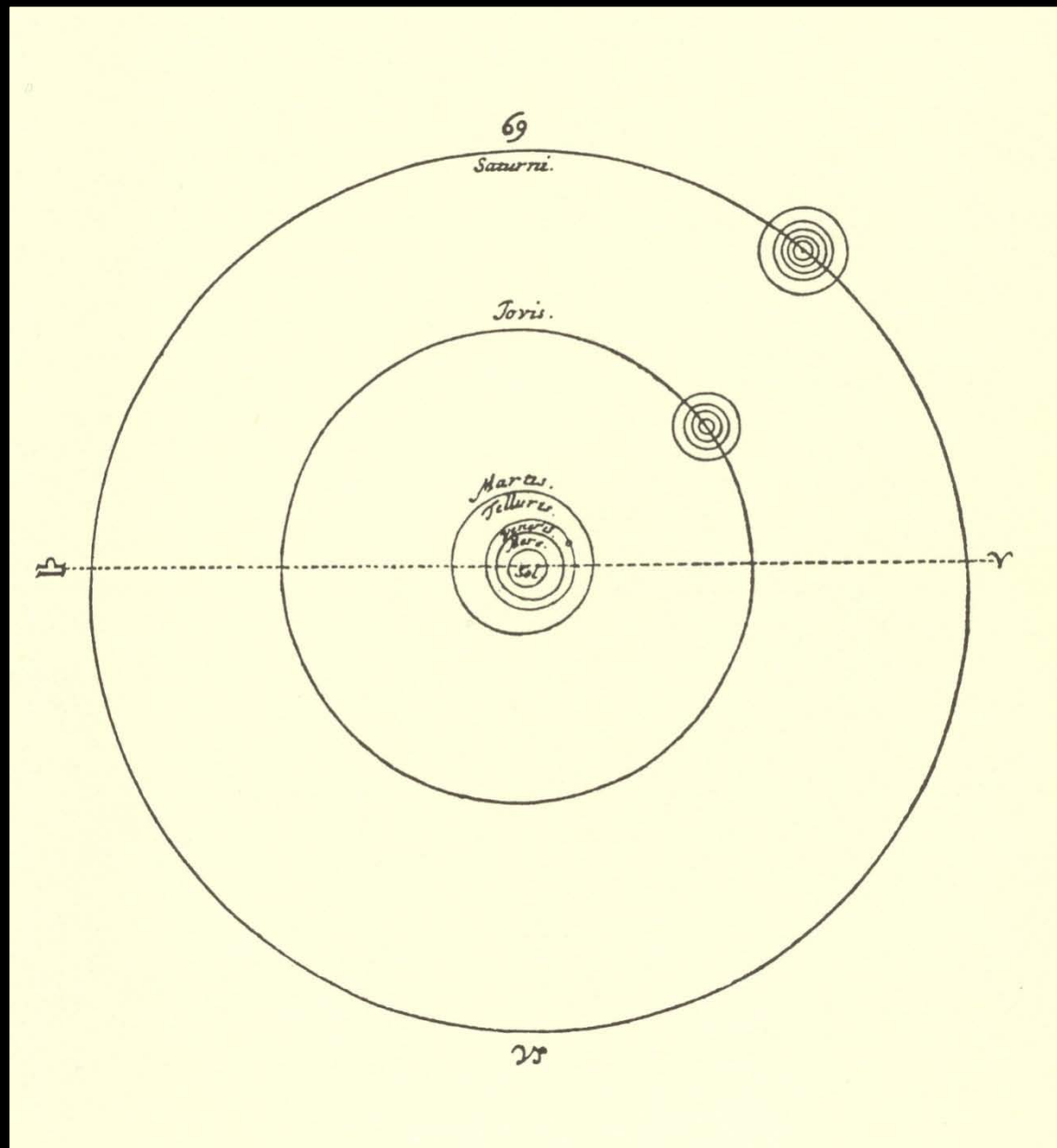
Fratrem:

GULIELMO III. MAGNÆ BRITANNIÆ REGI,
A SECRETIS.

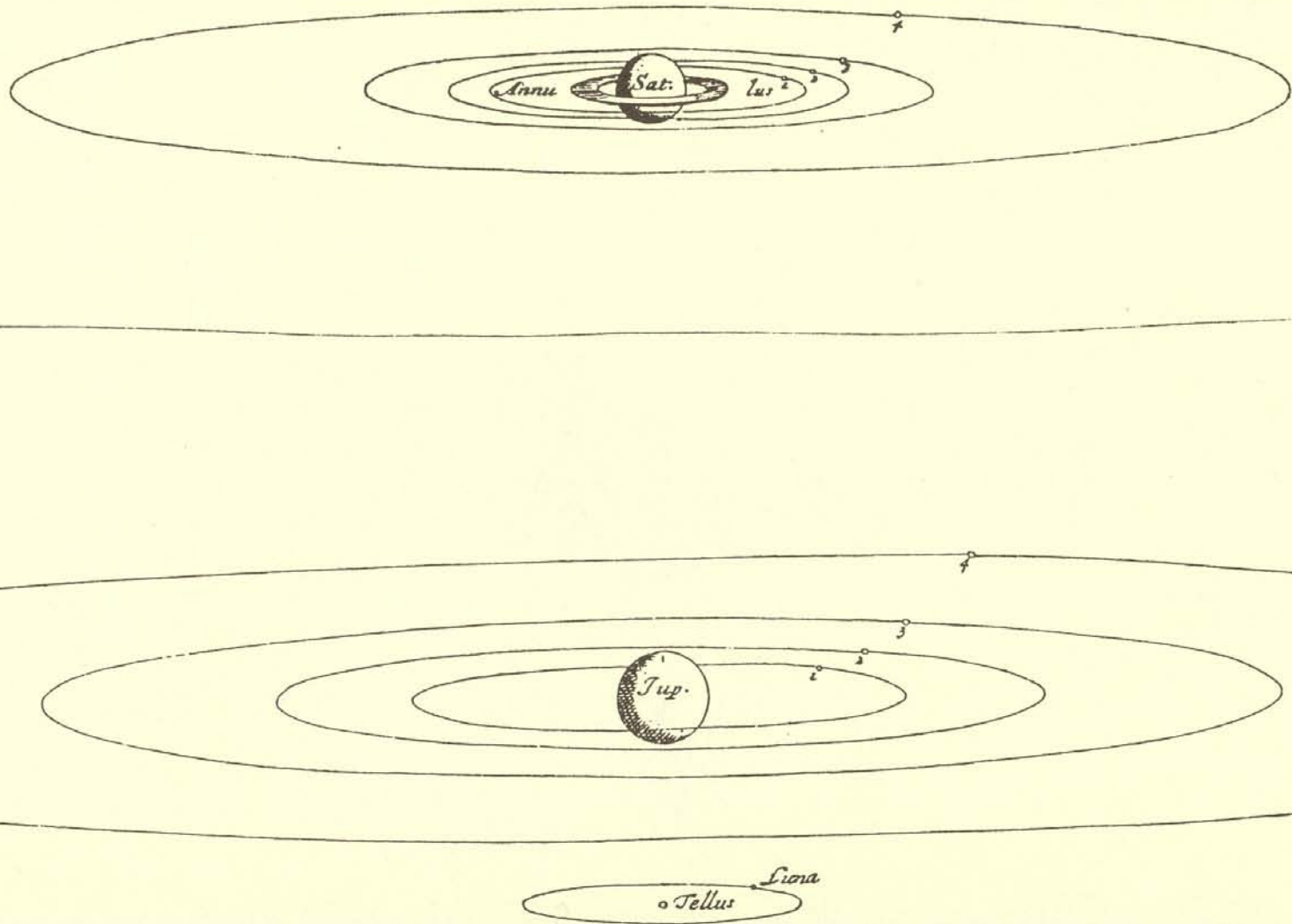

HAGÆ-COMITUM,
Apud ADRIANUM MOETJENS, Bibliopolam.

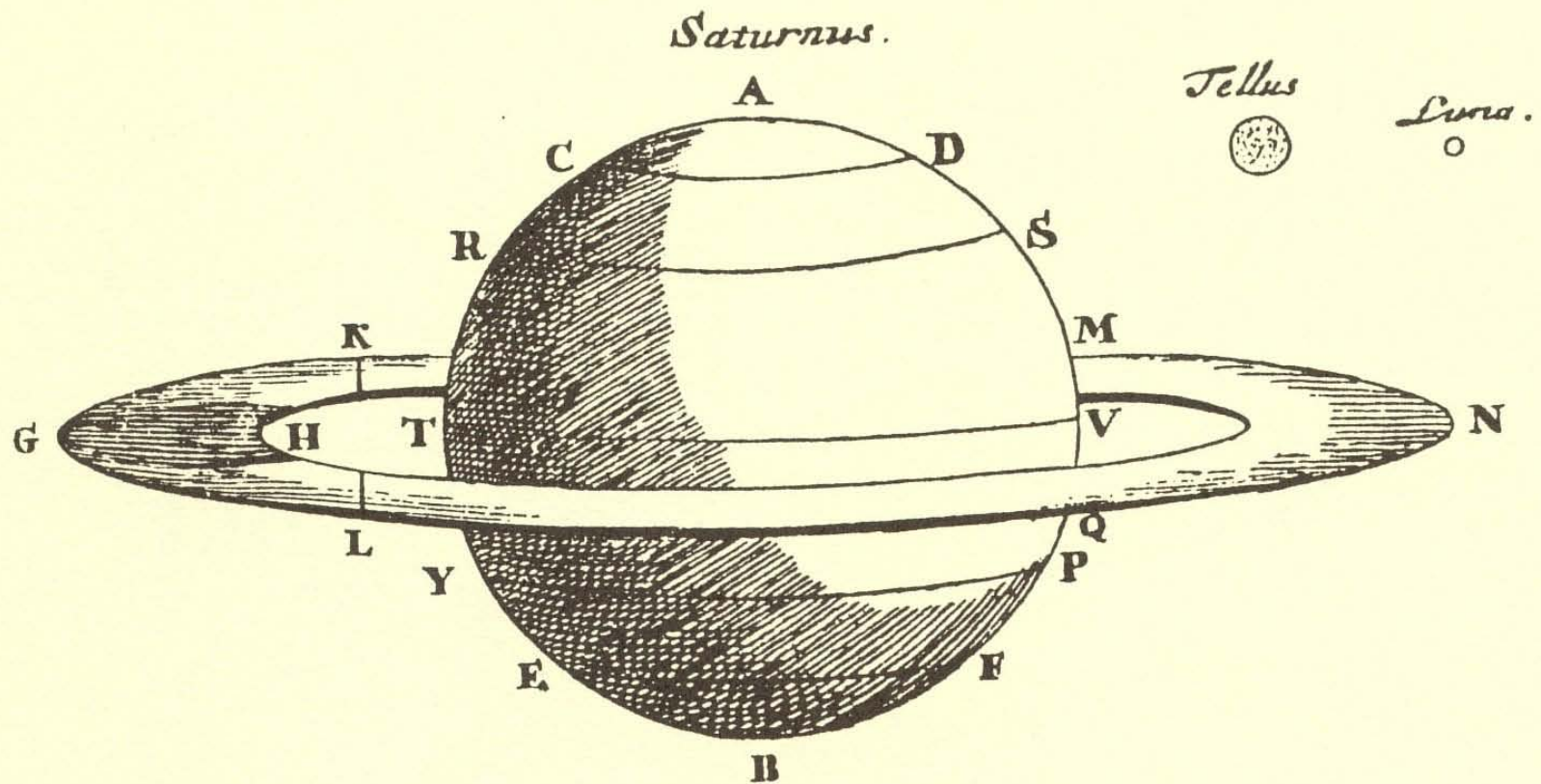
M. DC. XCVIII.

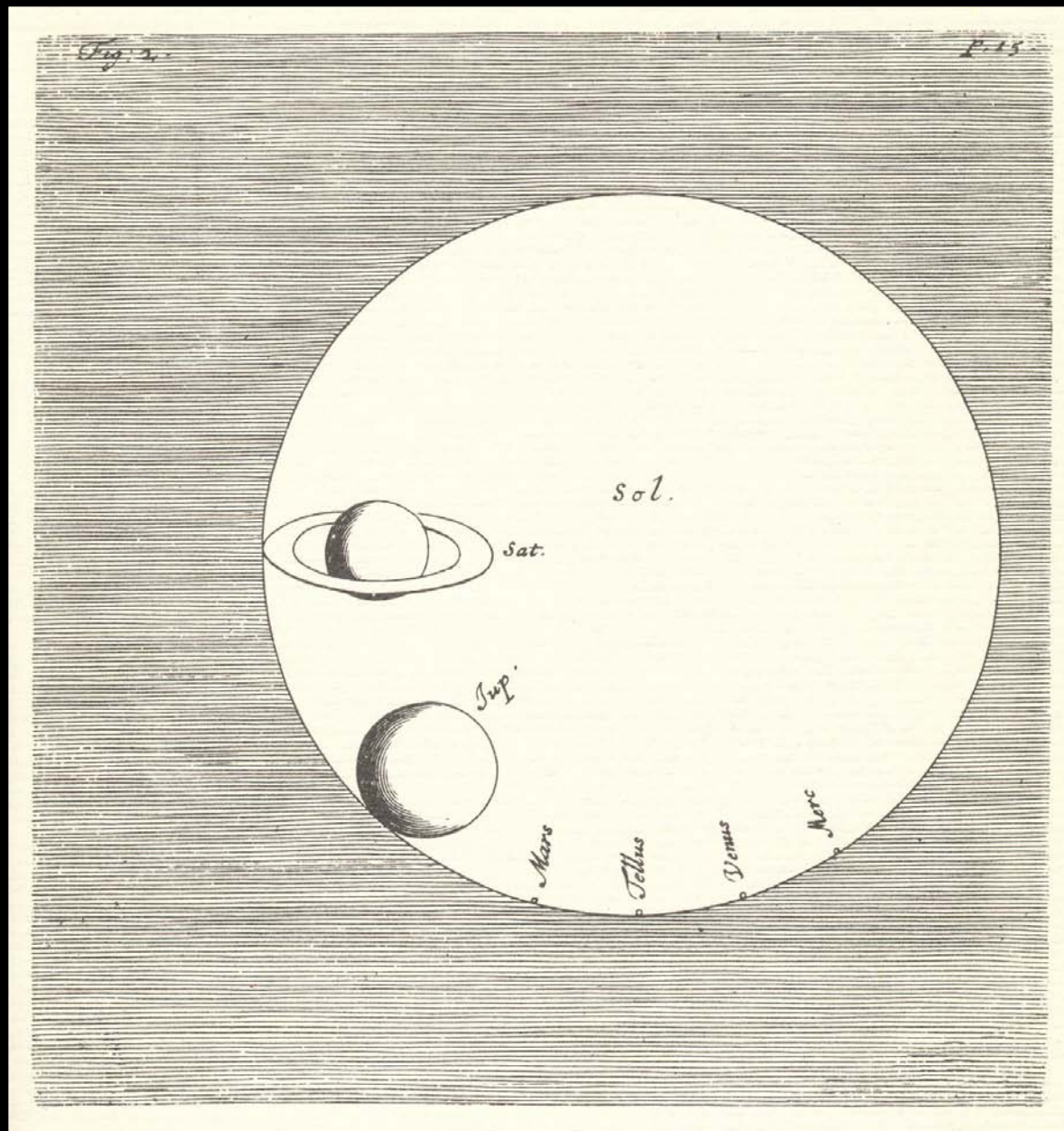
De relatieve verhoudingen van de banen van de planeten in ons zonnestelsel volgens Christiaan Huygens (*Cosmotheoros*, 1698)

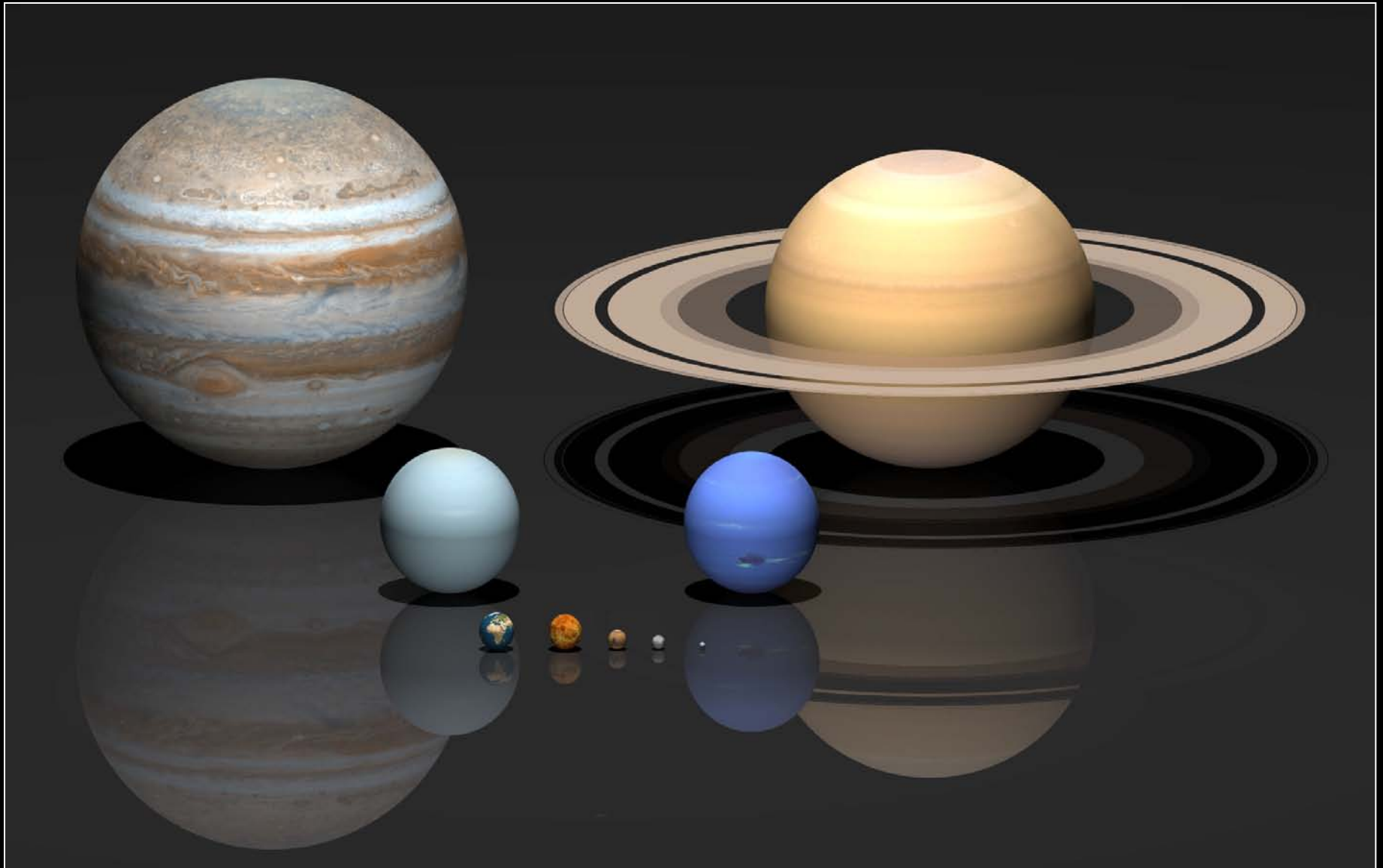
De relatieve afmetingen van de satellietsystemen van Saturnus, Jupiter en de Aarde volgens Christiaan Huygens (*Cosmotheoros*, 1698)

De relatieve verhoudingen van de planeet Saturnus en haar ring met de Aarde (*Tellus*) en de Maan (*Luna*) volgens Christiaan Huygens (*Cosmotheoros*, 1698)

De relatieve verhoudingen van de planeten met de Zon volgens Christiaan Huygens (*Cosmotheoros*, 1698)

Overzicht van de belangrijkste leden van ons zonnestelsel

De afstanden tot de sterren (*Cosmotheoros*, 1698)

De ongeloofelijke grootheid van deze tussenwijdte [tussen de Zon en de Hondster] zal blijken uit dezelve reden, die wy in 't opmaken van den afstand der Zonne gebruikten. Want zoo een kanon-kogel, met zulk een geduurige snelheid als ze geschoten word [*Tormenti bellici globus continua velocitate, quanta exploditur, incedens*] voortvliegende 25 jaren van nooden heeft om van de Aarde tot de Zon te komen, zoo moet het getal 27664 nu vyf en twintigmaal vermenigvuldigt werden, en dit maakt 691600 uit: zulks dat een kogel in zoo groot een gezwindheid byna zeventig duizend jaren zal doorbrengen, eer dat ze tot de naaste Vaste Starren komt: daar wy, des nagts by helder weêr onze oogen na die Starren slaande, meinen, voor zoo veel als we daar meê kunnen oordeelen, dat ze naauwlijks eenige mylen boven ons hoofd staan. Ik hebbe de naasten onderzocht: want dewyl de andere, gelijk we reeds gezegt hebben, zoo veel verder in den Hemel staan, dat 'er geen minder ruimtens van de naaste tot de volgende, dan van de Zon tot die zijn, wat is 'er niet een onmetelijke grootheid over! Want zoo men d' er meer als duizend met het bloot gezigt ziet, en met Verrekijkers tien- of twintigmaal meer, hoe kan men weten, of bepalen, hoe groot de menigte is van de genen, die verder staan, welke wy met dit behulp niet kunnen bereiken? Of wat getal kan al te groot gezegt werden, als wy op Gods mogendheid zien? Ik, voorwaar, dit dikwils overwegende, ben van gedagten, dat alle onze getalen slegts de eerste talbeginsselen afdoen: want dat 'er in derzelve oneindigen rang zijn, die niet alleen met twintig, of dertig; of honderd, of duizend talmerken in onzen voortgang van tienen geschreven worden, maar die in zoo vele talmerken bestaan, als 'er greintjes zand in het gansche gevaarte des Aardrijks zouden gaan. Wie durft zeggen, dat de menigte der Vaste Starren dat getal niet te boven gaat?

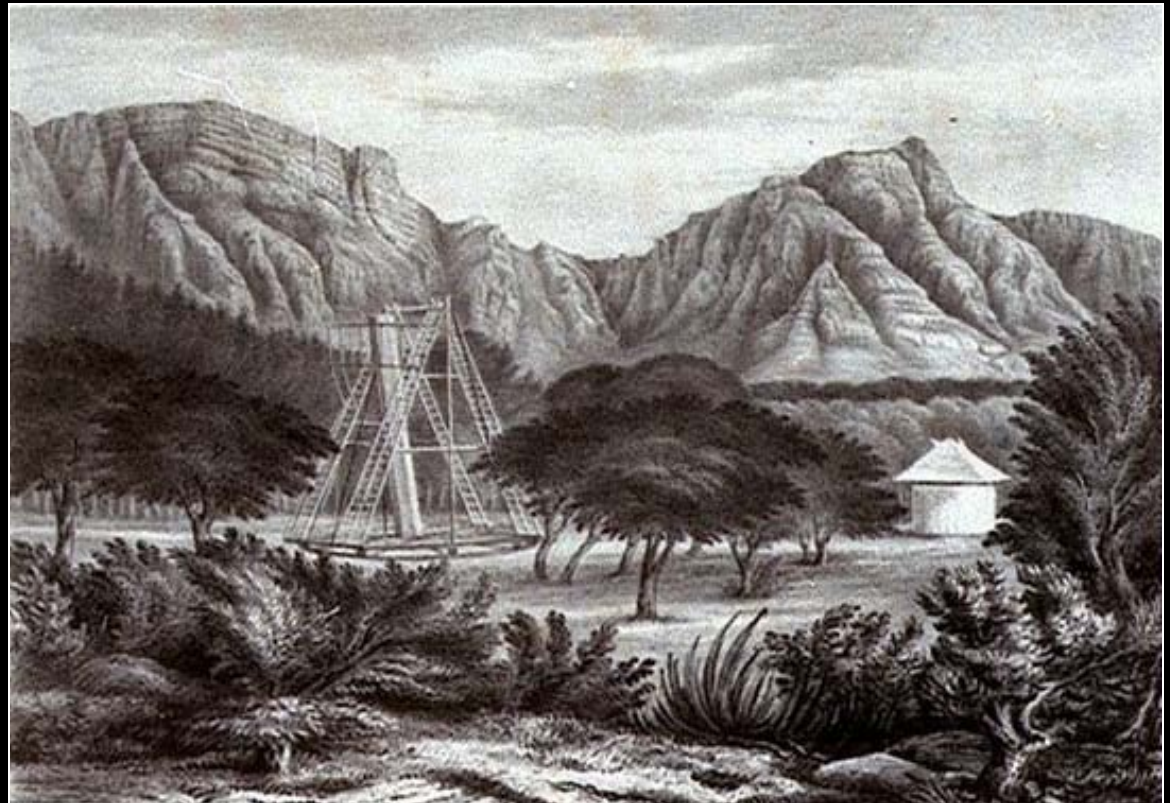
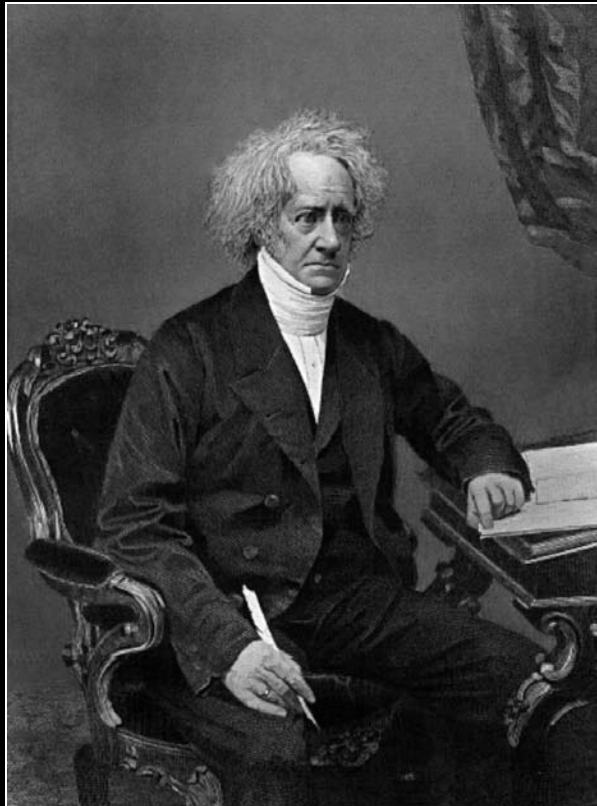
[pp. 194-195 van de Nederlandse vertaling]

The Great Moon Hoax (1835/36)

In de zomer van 1835 publiceerde *The Sun* (New York) een reeks van zes artikelen waarin werd verhaald over wonderbaarlijke ontdekkingen op de maan die door John Herschel vanuit Kaap de Goede Hoop (Zuid Afrika) werd gedaan.

Zo zou hij met een speciaal ontworpen telescoop leven en zelfs mensachtige wezens op de maan hebben ontdekt.

Natuurlijk was hiervan niets waar – het was allemaal uit de duim gezogen door de Schot Richard Adams Locke – maar vanwege de langzame communicatie technieken in die tijd duurde het vele weken voordat ontkennende berichten van Herschel de Amerikaanse nieuwsmedia bereikten.

G R E A T Astronomical Discoveries

LATELY MADE

BY SIR JOHN HERSCHEL, LL. D. F. R. S. &c.

AT THE CAPE OF GOOD HOPE.

[First published in the New-York Sun, from the Supplement to the
Edinburgh Journal of Science.]

In this unusual addition to our Journal, we have the happiness of making known to the British public, and thence to the whole civilized world, recent discoveries in Astronomy which will build an imperishable monument to the age in which we live, and confer upon the present generation of the human race a proud distinction through all future time. It has been poetically said, that the stars of heaven are the hereditary regalia of man, as the intellectual sovereign of the animal creation. He may now fold the Zodiac around him with a loftier consciousness of his mental supremacy.

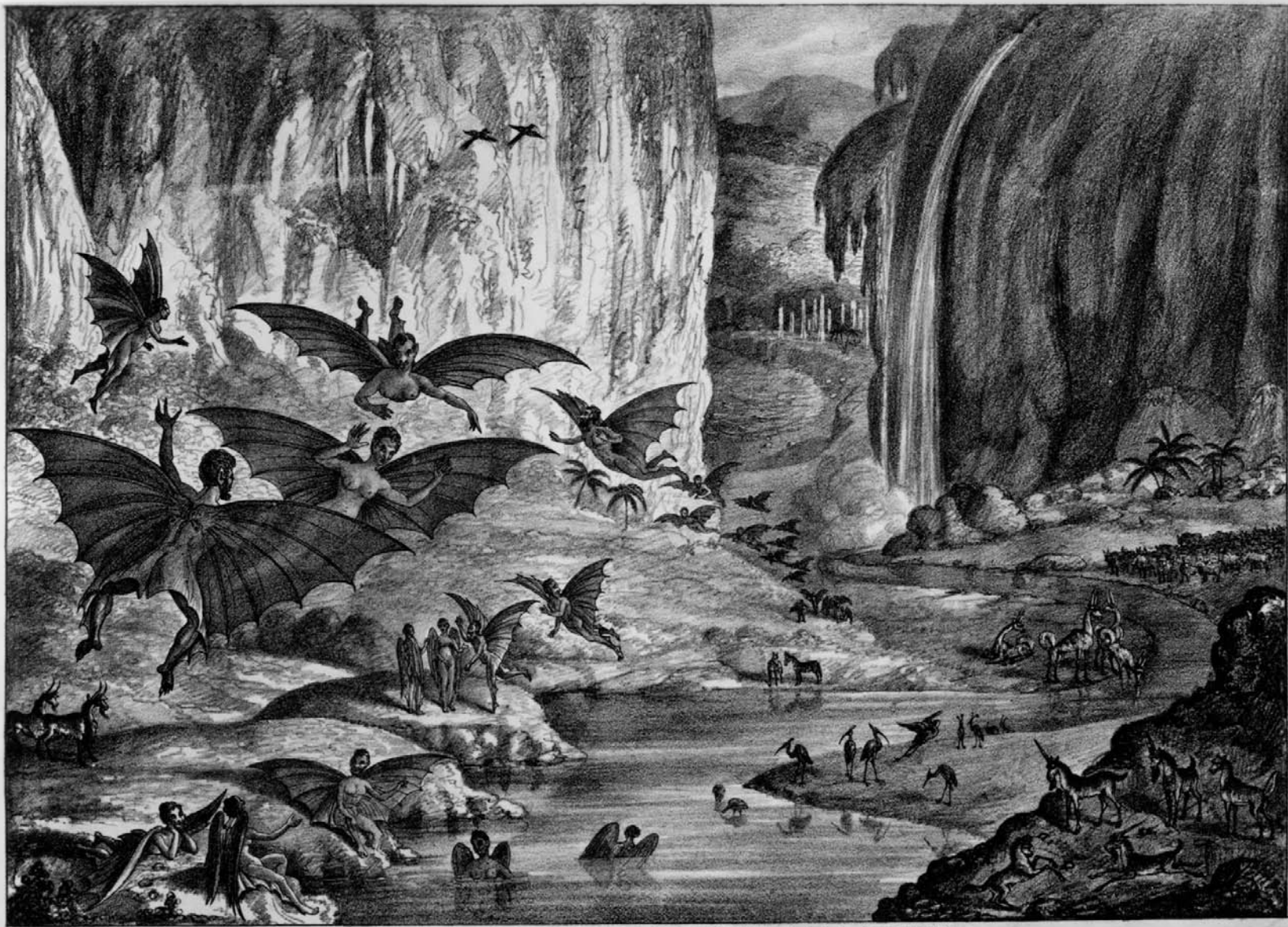
It is impossible to contemplate any great Astronomical discovery without feelings closely allied to a sensation of awe, and nearly akin to those with which a departed spirit may be supposed to discover the unknown realities of a future state. Bound by the irrevocable laws of nature to the globe on which we live; creatures, "close shut up in infinite expanse;" it seems like acquiring a fearful supernatural power when any of the remote and mysterious works of the Creator yield tribute to our curiosity. It seems almost a presumptuous usurpation of powers denied us by the divine will, when man, in the pride and confidence of his skill, steps forth, far beyond the apparently natural boundary of his privileges, and demands the secrets and familiar fellowship of other worlds. We are assured that when the immortal philosopher, to whom mankind is indebted for the thrilling wonders now first made known, had at length adjusted his new and stupendous apparatus with a certainty of success, he solemnly paused several hours before he commenced his observations, that he might prepare his own mind for discoveries which he knew would fill the minds of myriads of his fellow-men with astonishment, and secure his name a bright, if not transcendent conjunction with that of his venerable father, to all posterity. And well might he pause! From the hour the first human pair opened their eyes to the glories of the blue firmament above them, there has been no accession to human knowledge at all comparable in sublime interest to that which he has been the honored agent in supplying; and we are taught to believe that, when a work, already preparing for the press, in which his

*Dr. John Herschels
neueste Entdeckungen in der Mondwelt.*

Vertalingen verschenen ook in het
Frans, Duits, Spaans en Italiaans

De 'telescoop' van John Herschel

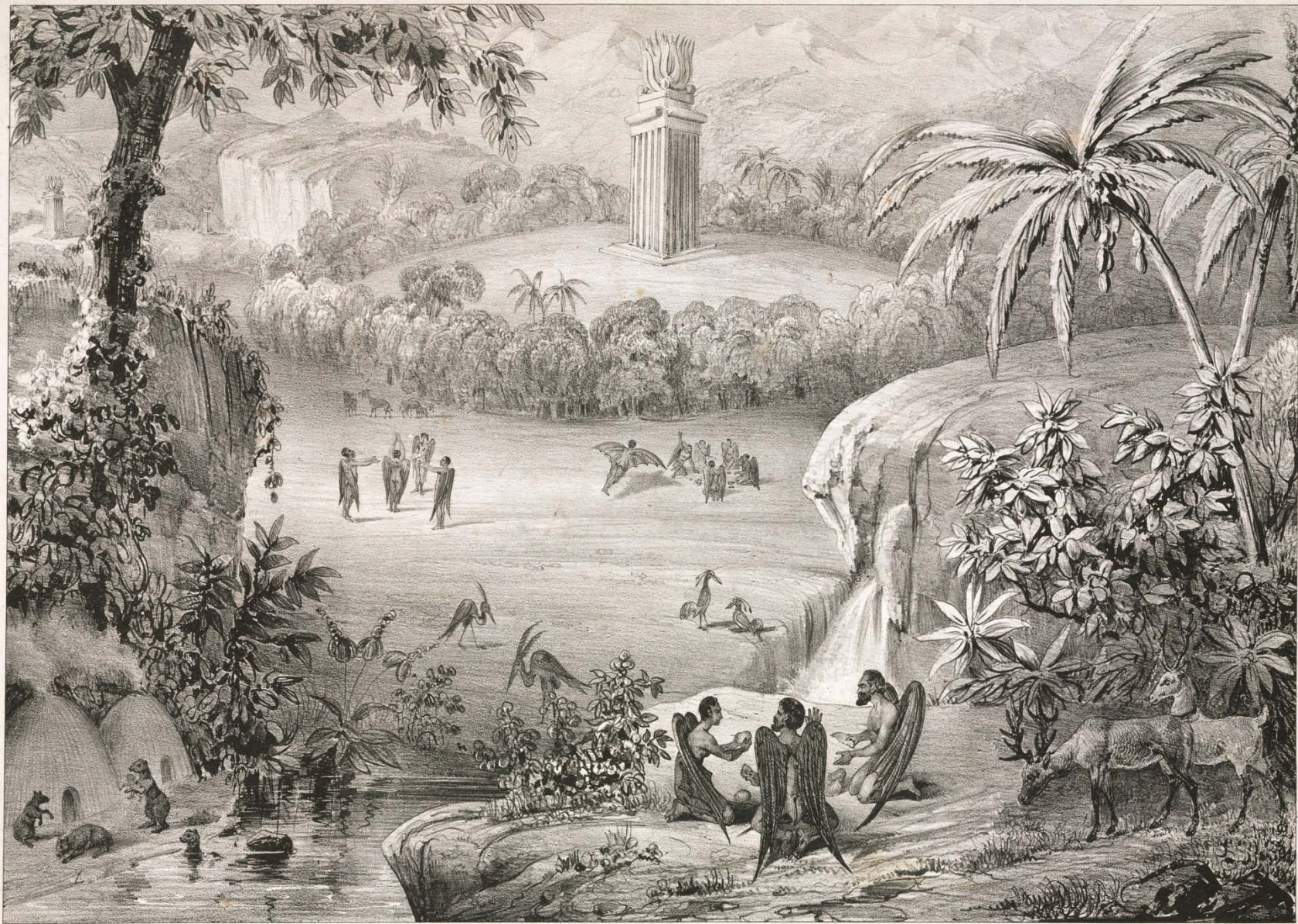
Entered according to Act of Congress, 1835 by Benj. M. Day in the Office of the Clerk of District Ct of the United States for the Southern District of New York.

LUNAR ANIMALS

AND OTHER
OBJECTS.

Discovered by Sir John Herschel in his Observatory at the Cape of Good Hope and copied from sketches in the Edinburgh Journal of Science.

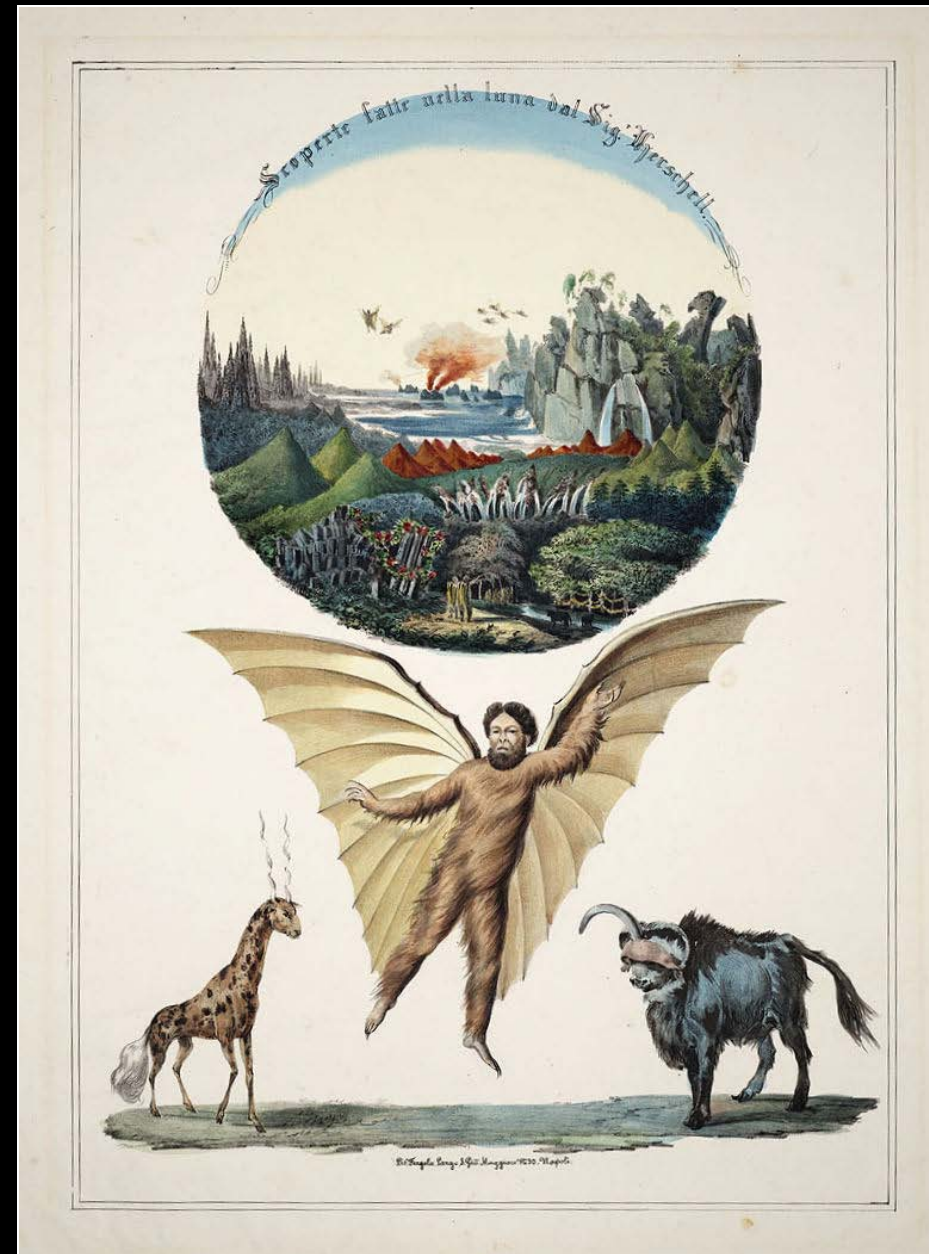
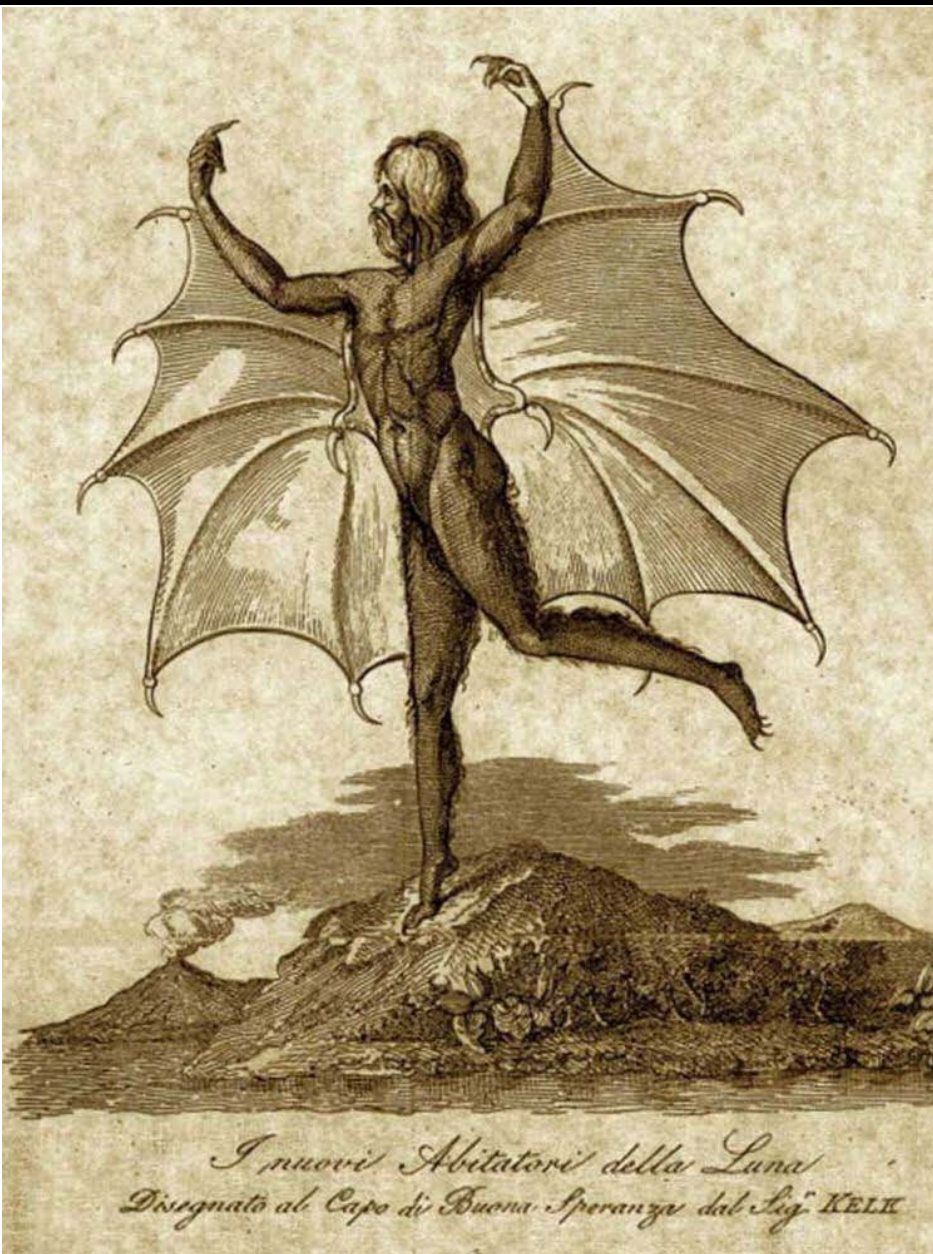
For Description, See Pamphlet Published at the Sun Office.

Lith. de Thierry Fene.

Nouvelles découvertes dans la Lune,

Faites par Sir John Herschel, dans son observatoire du cap de Bonne-Espérance, d'après les dessins publiés par le journal des Sciences d'Edimbourg. (Edimburgh Journal of Science.)

De vespertilio homo ('vleermuis man') naar de Italiaanse beschrijvingen

Gustavo Berra del

T. II.

Napoli 31 Marzo 1836

Lit. Gatti e D'Anna, *Vino & Spirito* N° 49

DILIGENZA PER LA LUNA

Guillaume Buisson

THE

Napoli 1. Aprile 1856

Col. Gaston e. Wm. V. S. Sprague (1822-23)

DILIGENZA DI RITORNO DALLA LUNA

Gustave Courbet

T. III

Napoli 7 Aprile 1856

PERMANENZA NELLA LUNA

Ed. G. e. B.

Giacomo Doria del.

T. F.

Per G. M. e. W. M. M. Via S. Spirito 10. 18

Napoli 15 Aprile 1836

SCOPERTA LUNARE

“Manneken in de Maan”

Nicolaas Beets “Hildebrand” (1814-1903) schreef in 1836 een spottdicht waarin hij naar de recente ophef over maanwezens verwees.

Hij publiceerde het pas voor het eerst in 1876, getiteld “Manneken in de maan: een eendje”.

DICHTWERKEN

VAN

NICOLAAS BEETS.

1830—1873.

VOLLEDIGE UITGAVE, NAAR TIJDSORDE GERANGSCHIKT EN HERZIEN.

E E R S T E D E E L.

AMSTERDAM,
W. H. KIRBERGER.

1876.

„Hij had het boekje vóór'em. U moet dan „Begrijpen dat het vast is...” Maar 'k vergunde Geen langer introductie — „Goed! maar maak Wat voort, en meld ten eerste mij *de zaak!*””

Daar kwam 't verhaal. „In deze laatste weken, Had men de lucht, hij wist niet waarvandaan, Maar nog eens goed, door een nieuw ding bekeken, En ziet: DAAR WOONDEN MENSCHEN OP DE MAAN. Men had het lang gedacht; nu was 't gebleken. Daar was volstrekt geen zweem van twijfel aan.” „Wel!” zeide ik, „Vriend! zoo ze een barbier begeeren, Ben ik bereid u te recommandeeren.””

Dus schertste ik. Maar in 't verdre van den dag Werd alles ernst. Het was van alle zijden: „Hebt gij 't gehoord? Wat zegt ge er van? Dat mag Een grootsche ontdekking heeten. Welke tijden Beleeft men! En 't is zeker. Geen gewag Van twijfelen; maar alleenlijk van verblijden In dees triomf der wetenschap, die WIJ, Mijnheeren! WIJ beleven; ik en gij.”

Zoo luidde 't op „de Kroeg,” uit honderd monden; Aan tafel; bij professor op de thee, Waar dertien „ganzeg...ten ¹⁾” zich bevonden, En één het woord voor alle dertien ded. Men ging, om 't groote nieuwtje te verkonden, Opzettlijk op visites en soirée, Waar 't al de jonge dames zeer frappeerde Dat zelfs Jan Saai nu geen discours ontbeerde,

In 't kort! Ik heb 't „Amerikaansche boek,” Waarin de zaak verhaald werd, zelf gelezen. Vooraf, een wetenschappelijk onderzoek Hoe, *casu quo*, het glas zou moeten wezen Om levend haaft te speuren in dien hoek. Dit deel was zwart van cijfers, waard geprezen! Daarna, 't verslag van 't slijpen van dat glas, En wat het inhad eer het zoo ver was.

¹⁾ Oneerbiedige naam, destijds gegeven aan studenten van 't eerste jaar.

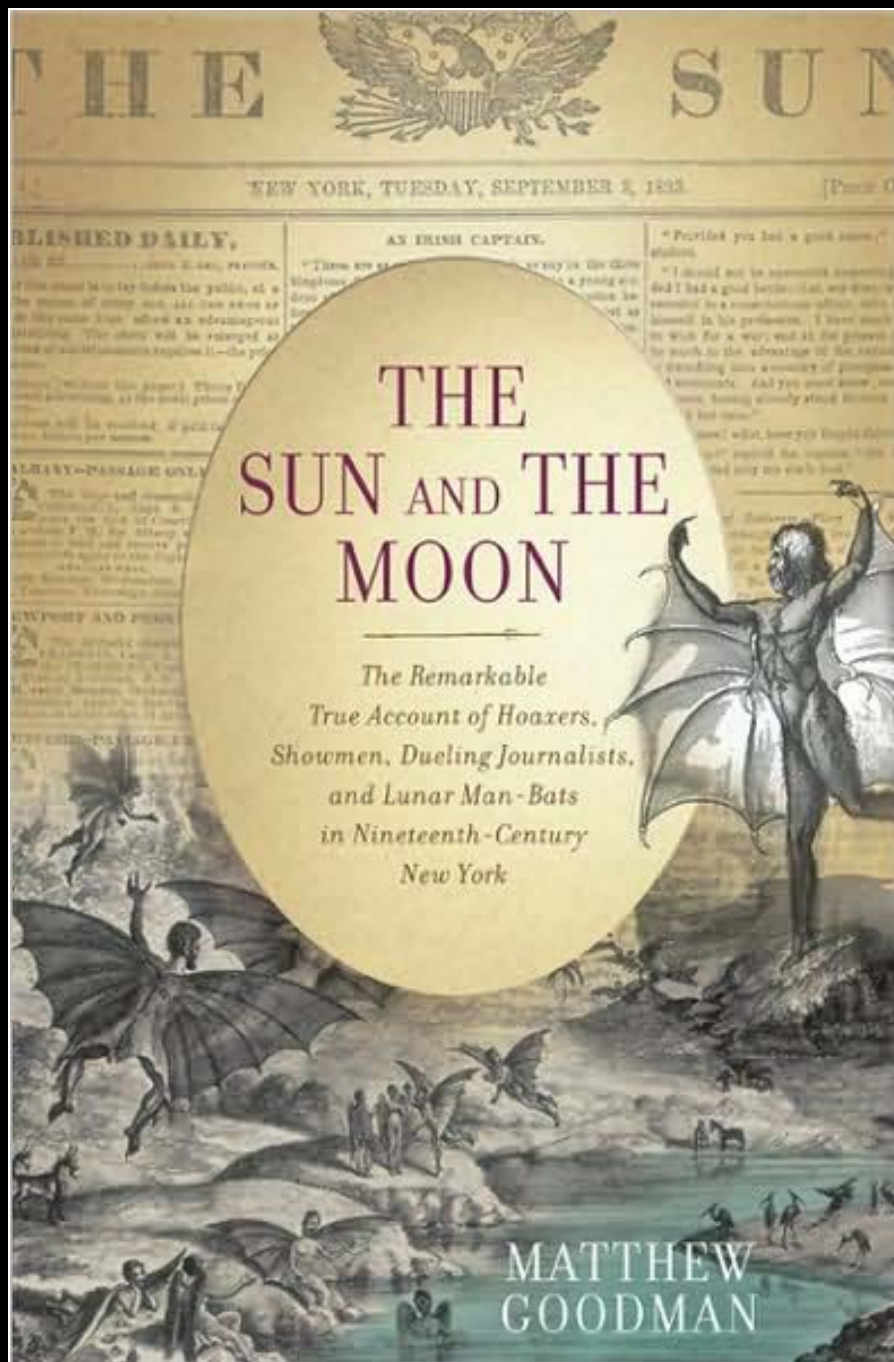
't Was klaar. Geen oog zag ooit door zijns gelijken. Nu, 't stellen van den kijker, aan de Kaap! Het eerste, tweede, derde, vierde kijken... „De halve wereld” ligt in diepen slaap; De volle maan staat aan de lucht te prijken; Voor 't ongewapend oog, een gele raap; Voor Herschel's blik, „een wereld rijk aan bliken Van menscbewoning!” Wat is dit? „*A crowd!*” „*It moves; it separates!*”... Zij zijn aanschouwd!

Zij zijn aanschouwd. — Of 't mooie jongens waren, Dat, lieve juffrouw! is een andre vraag. Mij staat iets voor van ongekamde haren, Van baarden, hangende tot op de maag. Maar, ziet u, het zijn altijd nog barbaren! Ontwikkeling en beschaving komen traag. Ook kon men door den kijker niets bemerken Van schoolgebouwen, schouwburgen, of kerken.

Hoe 't zij, voor een begin is 't mooi en goed; Maar 'k vraag: wat zal ook hier de aanschouwing baten, Indien men daar zijn voordeel niet mee doet? Laat ons geen tijd, die kostlijk is, verpraten! Elk ziet terstond wat hier gebeuren moet. Een nieuw ontdekte stam met rust te laten, Daar is, op de aard, nooit voorbeeld van gezien. En dat moet ook daar ginder niet geschiên.

Het is een punt van 't Algemeen Gelooven, Dat al wat is OM ONS geschapen is. Geen schepsel spreekt dit tegen. Daarenboven Wat IK ontdek is 't MIJNE, naar ik gis. Wij laten ons dit Maanvolk niet ontrooven, Noch ook ons recht op zijn erkenenis; Want immers, hadden *wij* 't niet opgedoken, Wie in 't heelal had ooit er van gesproken?

En daarom moet het weten wie wij zijn, Ons leeren kennen, achten, dienen, eeren; Op nog iets deeglijkers dan maneschijn, Van uit zijn hooge woonplaats, ons tracteeren. Daar zal toch wel iets wezen, grof of fijn,

‘Manneken in de maan’ van Nicolaas Beets

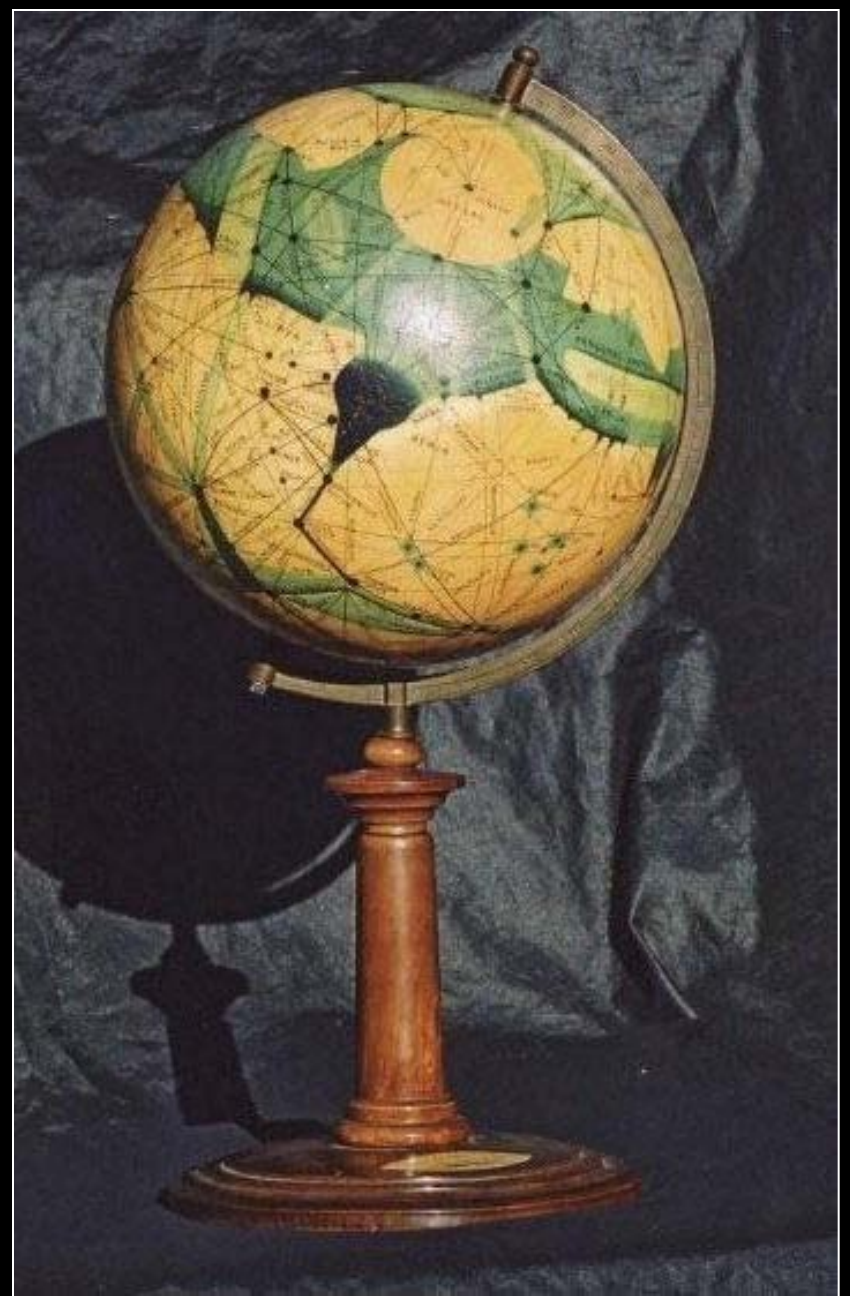
Over *THE MOON HOAX* (1835-1836) EN DE
PUBLIEKE WAARDERING VAN DE STERRENKUNDE
IN DE NEGENTIENDE EEUW

Ben Peperkamp

1. Inleiding

In november 1833 vertrok de astronoom John Herschel (1792-1871) per schip uit Portsmouth (Engeland) naar Kaap de Goede Hoop, om er samen met enkele assistenten telescopische waarnemingen te verrichten aan de zuidelijke sterrenhemel. De studie waarin hij van zijn waarnemingen verslag heeft gedaan, wordt thans beschouwd als een monument van de negentiende-eeuwse wetenschapsbeoefening. De historicus Michael Hoskin spreekt over ‘a magnificent achievement, of the first rank in the history of astronomy’. Herschels onderzoeksverslag, *Results of astronomical observations made during the years 1834, 5, 6, 7, 8, at the Cape of Good Hope; being the completion of a telescopic survey of the whole surface of the visible heavens* (London 1847), bevat een schat aan nieuwe gegevens die zijn vakgenoten met enthousiasme hebben begroet.¹

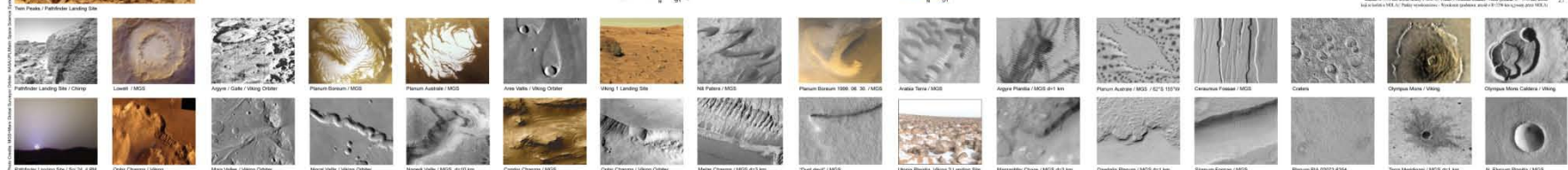
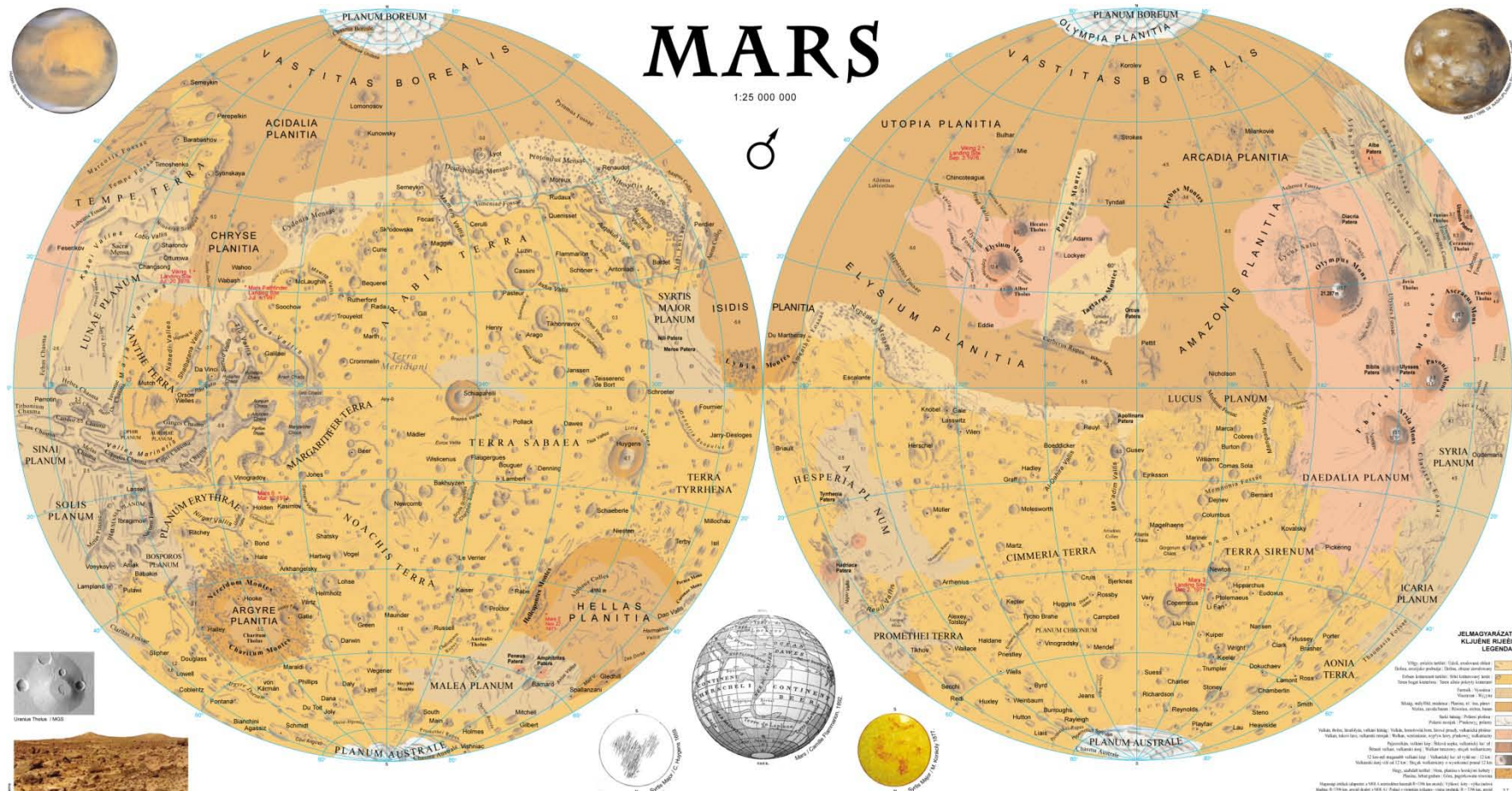
Ook het algemeen (leken)publiek, dat uiteraard geen kennis had van de ontwikkelingen binnen het onderzoeksgebied, toonde interesse voor Herschels wetenschappelijke activiteiten. Zo vertelt A. Winkler Prins in de eerste uitgave van zijn *Geïllustreerde Encyclopaedie* over ‘de groote belangstelling, waarmede geheel beschaafd Europa [Herschels] nasporingen gadesloeg’ en de publieke ‘eerbewijzen, welke hem na zijn terugkeer [uit Kaap de Goede Hoop] werden toegekend. Bij de kroning van Victoria (1838) zag hij zich [onder andere] benoemd tot baronet, en de universiteit van Aberdeen koos hem in 1842 tot lord-rector’.² De dagbladen hebben uitvoerig van deze plechtigheden verslag gedaan. De belangstelling voor Herschels werk is zelfs tot ver in de negentiende eeuw blijven voortduren, mede dankzij een populair-wetenschappelijke verhandeling, *A treatise on astronomy*, die hij in 1833 publiceerde en vele malen is herdrukt. ‘In 1851 it was reprinted [...] under the title *Outlines of astronomy*, and as such was to enjoy an enormous success, appearing in enumerable editions and being translated into many languages.’³ Bovendien heeft John Herschel kunnen profiteren van de naamsbekendheid van zijn vader en collega-astronoom, Sir William Herschel (1738-1822), die na zijn ont-

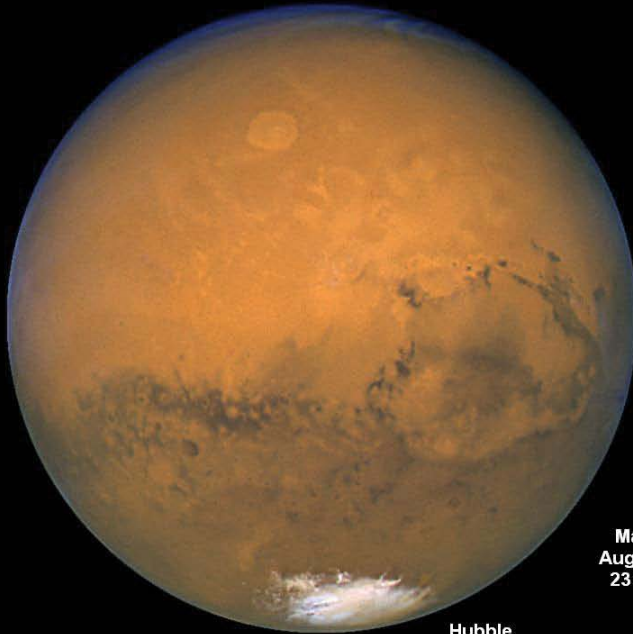

EDGAR RICE BURROUGHS
A PRINCESS OF MARS

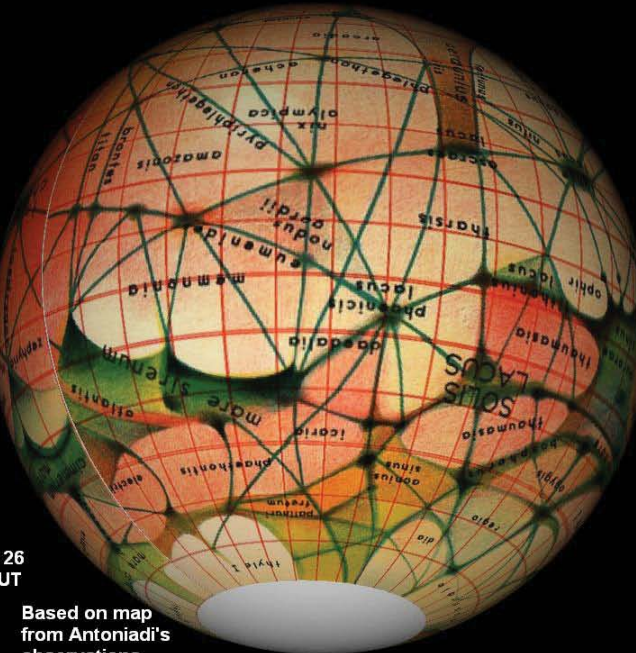
1:25 000 000

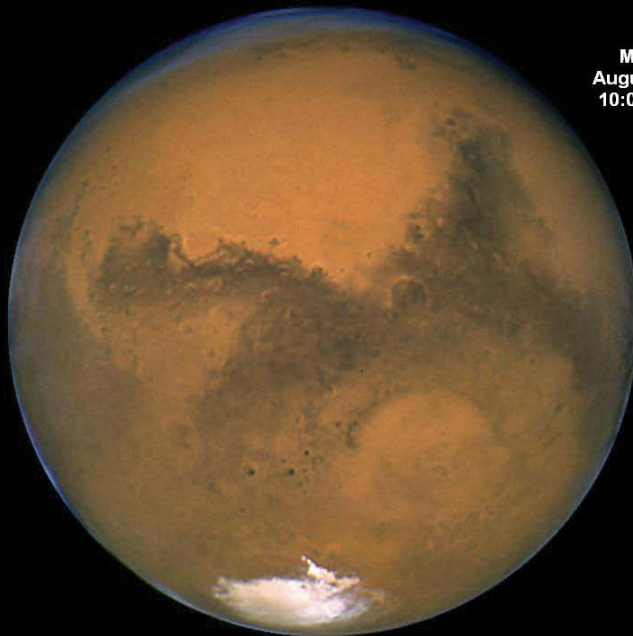

Hubble

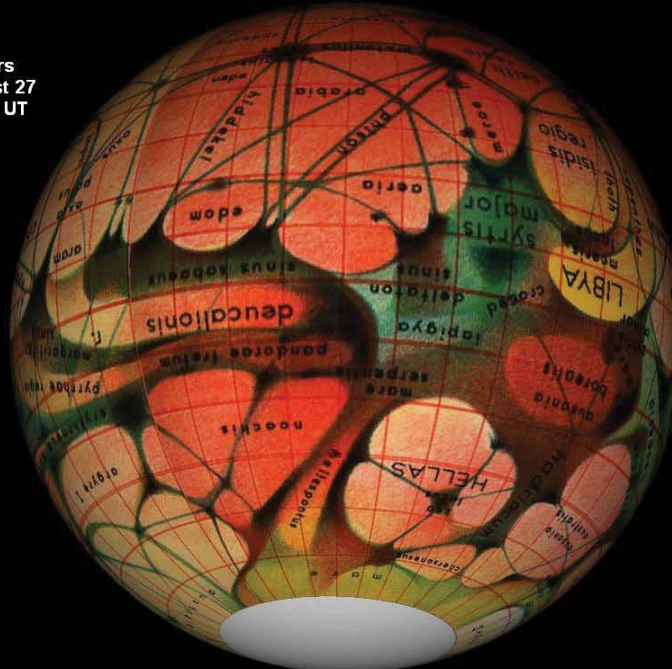
Mars
August 26
23:00 UT

Based on map
from Antoniadi's
observations

Mars
August 27
10:00 UT

20c

ASTOUNDING

STORIES OF SUPER-SCIENCE

PHANTOMS OF REALITY

*A Complete Novelette of Adventure
in the Fourth Dimension*

By **RAY CUMMINGS**

THE BEETLE HORDE

A Startling Story

By **VICTOR ROUSSEAU**

WESSO-29

20c

ASTOUNDING

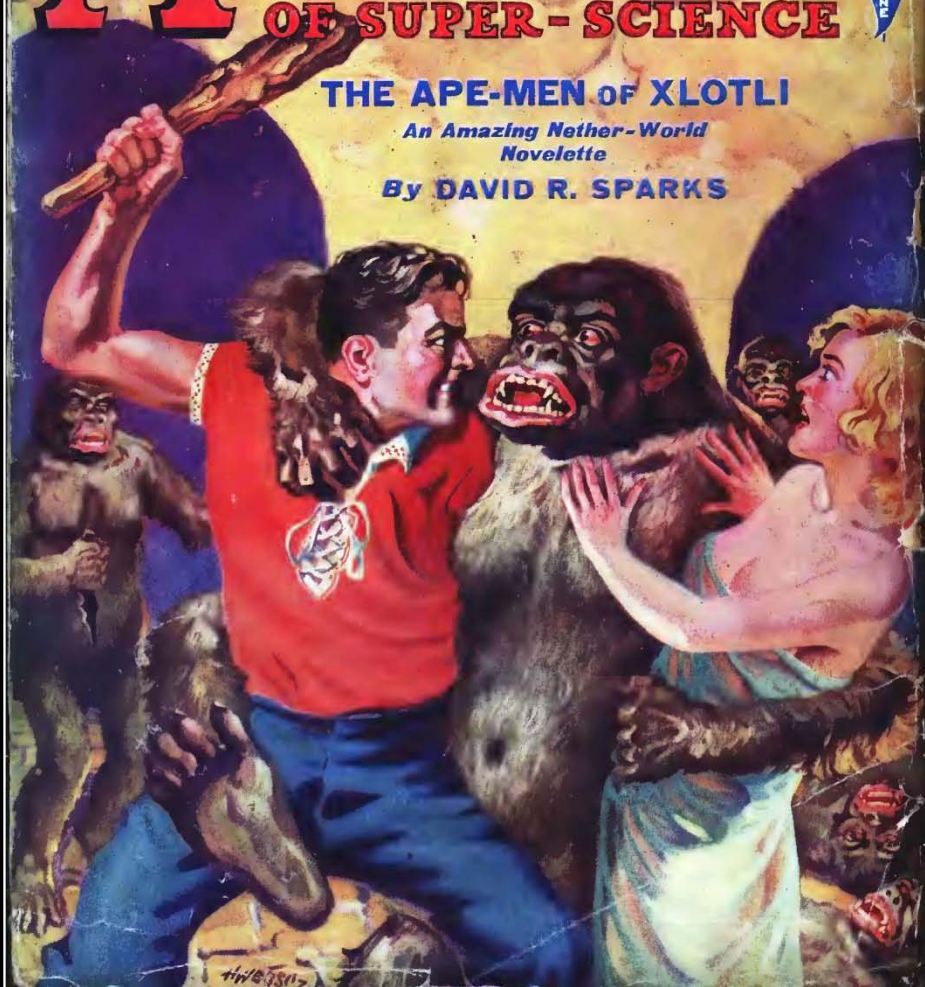
STORIES OF SUPER-SCIENCE

THE APE-MEN OF XLOTLI

*An Amazing Nether-World
Novelette*

By **DAVID R. SPARKS**

THE COMPLETE REPORT
COMMISSIONED BY
THE U. S. AIR FORCE

**SCIENTIFIC
STUDY OF
UNIDENTIFIED
FLYING OBJECTS**

CONDUCTED BY THE UNIVERSITY OF COLORADO
UNDER RESEARCH CONTRACT NUMBER
F44620-67-C-0035 WITH THE U. S. AIR FORCE

DR. EDWARD U. CONDON

PROJECT DIRECTOR

WITH AN EXCLUSIVE INTRODUCTION BY

WALTER SULLIVAN

OF
The New York Times

OVER 75 PHOTOGRAPHS

Q5753 * \$1.25 * A BANTAM BOOK

FEATURED ON TV AS
"IN SEARCH OF
ANCIENT ASTRONAUTS"

THE INTERNATIONAL BESTSELLER

**CHARIOTS
OF THE
GODS?**

UNSOLVED MYSTERIES OF THE PAST
BY **ERICH VON DÄNIKEN**

THE STARTLING BOOK THAT ASKS:

DID ASTRONAUTS VISIT THE EARTH 40,000 YEARS AGO?

IS THERE EVIDENCE OF A PREHISTORIC AIRFIELD IN THE ANDES?

DID EXTRATERRESTRIAL BEINGS HELP SET UP
THE GIANT STONE FACES THAT BROOD OVER EASTER ISLAND?

AND OTHER EARTH MYSTERIES UNANSWERABLE
UNTIL OUR OWN SPACE AGE!

FULLY ILLUSTRATED

Literatuur

- **Steven J. Dick**, *Plurality of Worlds: The Origins of the Extraterrestrial Life Debate from Democritus to Kant* (Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 1982).
- **Michael J. Crowe**, *The Extraterrestrial Life Debate, 1750-1900: The Idea of a Plurality of Worlds from Kant to Lowell* (Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 1986).
- **Steven J. Dick**, *The Biological Universe: The Twentieth-Century Extraterrestrial Life Debate and the Limits of Science* (Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 1996).
- **Steven James Dick**, *Life on Other Worlds: The 20th-Century Extraterrestrial Life Debate* (Cambridge [etc.] : Cambridge University Press , 1998).
- **Adam Roberts**, *The History of Science Fiction* (New York: Palgrave MacMillan, 2006).
- **Matthew Goodman**, *The Sun and the Moon: The Remarkable True Account of Hoaxers, Showmen, Dueling Journalists, and Lunar Man-Bats in Nineteenth-Century New York* (New York: Basic Books, 2008).
- **Kristina Maria Doyle Lane**, *Geographies of Mars: Seeing and Knowing the Red Planet* (Chicago: University of Chicago Press, 2011).